Archive of SID

نقش زکات فطره در فقرزدایی

مطالعه موردی: ایران ۱۳۸۵ ـ ۱۳۷۰

تاریخ دریافت: ۱۳۸۷/۷/۸ تاریخ تأیید: ۱۳۸۷/۱۱/۱۷

سیدضیاءالدین کیاءالحسینی*

چکیده

یکی از واجب‌های مالی، زکات فطره است که با تحقق شرایط عمومی تکلیف بر سرپرست خانوار در شب عید فطر واجب می‌شود. ادله دینی پرداخت آن را مورد تاکید فراوان قرار داده و عموم مسلمانان نیز اهتمام ویژه‌ای به پرداخت آن دارند. مدیریت این واجب مالی به اطلاع از مقدار آن منوط است. نوشتار حاضر می‌کوشد تا ضمن طرح بحث‌های فقهی مربوط به آن و با توجه به اطلاعات موجود، مبلغ ریالی آن در سطح خانوارهای شهری و روستایی در هر دهک درآمدی (هزینه‌ای) و همچنین در سطح ملی را برای دوره زمانی ۸۵ ـ ۱۳۷۰ برآورد کند. در مقاله با توجه به آمار دهک‌هائی که زیر خط فقر قرار دارند مبالغ زکات فطره کشور برای دو جامعه روستایی و شهری کشور در سطح خانوار و ملی محاسبه شد و سرانجام با در نظر گرفتن نتیجه‌های مربوط به شکاف فقر، مقایسه‌ای بین مبلغ زکات فطره با شکاف فقر در سطح کشور انجام پذیرفت. نتیجه‌ها از آن حاکی است که در فاصله زمانی پیش‌گفته مبالغ زکات بالقوه برای فقرزدایی کافی نبوده و باید از ابزارهای دیگری مثل زکات مال، خمس و دیگر پرداخت‌ها یاری جست.

واژگان کلیدی: *خط فقر، شکاف فقر، زکات فطره، متوسط زکات فطره هر خانوار، زکات فطره کل کشور.*

طبقه‌بندی JEL: R13. I38, 132, D39.

*. عضو هیئت‌علمی گروه اقتصاد دانشگاه مفید. Email: zkiaalhoseini@gmail.com

www.SID.ir

Archive of SID

مقدمه

یکی از متغیرهای اقتصاد اسلامی، زکات است که به دو قسم کلی؛ زکات اموال و زکات ابدان (فطره) تقسیم می‌شود. زکات اموال، نسبت معینی است که براساس شرایط عنوان‌شده در فقه بر اموال خاصی لازم می‌شود. اما زکات ابدان که به مثابه مالیات مقطوع است، با تحقق شرایط عمومی تکلیف مانند: بلوغ، عقل، حریت، عدم بیهوشی در هنگام حلول ماه شوال و غنا، بر سرپرست خانوار یک‌بار در سال (در روز عید فطر) واجب می‌شود. گرچه براساس فتواهای فقیهان در تمام فرقه‌های اسلامی مصارف زکات فطره و زکات اموال یکسان و همان هشت صنف کلی است که در قرآن کریم بیان شده است:

«إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيْها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِي الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» (توبه (۹)، ۶۰).

اما روایت‌ها بر پرداخت آن به فقیران تاکید دارد. مقاله در صدد است تا در ابتدا به بیان اهمیت و علل یا حکمت تشریع این زکات بپردازد. سپس شرایط فقهی وجوب آن را نقل کرده تا از این روش بتواند راهی را برای محاسبه مقدار بالقوه آن در سطح خانوار و در سطح ملی جست‌وجو کند. از آنجا که بُعد خانوار و غنا از شرایط اساسی وجوب این زکات است، با توجه به اطلاعات موجود بودجه خانوار برای سال‌های ۱۳۸۵ ـ ۱۳۷۰ در سطح کشور اطلاعات مربوط به بُعد خانوار جمع‌آوری و با توجه به مطالعه‌هایی که درباره تعیین خط فقر انجام پذیرفته، دهک‌های درآمدی (هزینه‌ای) مشمول این واجب مشخص می‌شوند. از آنجا که به علل گوناگون، آمار مربوط به مقدارهای مصرفی کالاهای خوراکی با کدهای پنج رقمی برای خانوارها برای دو سال ۱۳۷٤ و ۱۳۸۳ به‌وسیله مرکز آمار ایران منتشر نشد، از دوره مطالعه کنار گذاشته شد.

مقدار پرداختی این واجب یک صاع (به‌طور تقریب سه کیلوگرم) مواد غذایی به ازای هر نفر در خانوار است که در ایران به‌طور عمده گندم و برنج برای پرداخت آن متعارف است. بنابراین با توجه به قیمت این‌دو کالا در هر سال، معادل ریالی آن برای هر خانوار در هر دهک هزینه‌ای در جامعه‌های روستایی و شهری مورد محاسبه قرار می‌گیرد و سرانجام با توجه به جمعیت کشور در هر سال و تعداد خانوارهای ساکن در شهر و روستا، مقدار ریالی آن در سطح ملی برای جوامع شهری و روستایی محاسبه شده و مقدار بالقوه آن در

www.SID.ir

Archive of SID

سطح کشور از جمع آنها ارایه می‌شود. امید است نوشتار حاضر بتواند گامی در جهت غنای ادبیات اقتصاد اسلامی برداشته و برنامه‌ریزان جامعه که متکفل احیای زکات هستند را در جهت برنامه‌ریزی برای این مهم یاری کند.

اهمیت موضوع

از مطالب ضرور در مطالعه‌های مربوط به اقتصاد اسلامی توجه به کارهای کمی درباره متغیرهای آن است زیرا مطالعه‌های تجربی افزون بر کمک به کاربردی‌کردن اقتصاد اسلامی، برنامه‌ریزی آن را نیز آسان‌تر می‌کند. در ضمن این نوع مطالعه‌ها وضعیت موجود را برای وصول به وضعیت مطلوب به مسؤولان نشان می‌دهد و سرانجام این نوع مطالعه‌ها مکمل مطالعه‌های نظری در حوزه اقتصاد اسلامی است. در این جهت نوشتار حاضر می‌کوشد تا با روشی ابداعی به برآورد کمی یکی از متغیرهای اقتصاد اسلامی یعنی زکات فطره در سطح ایران برای دوره زمانی ۸۵ ـ ۱۳۷۰ بپردازد تا از این راه اطلاعات کمی به نهادهایی که متکفل احیای این واجب دینی ـ در جهت جمع‌آوری و توزیع ـ آن هستند ارایه کند ضمن اینکه برنامه‌ریزان اقتصادی نیز براساس آن بتوانند آن را در تصمیم‌سازی خود به‌کار گیرند.

روش تحقیق و مروری بر ادبیات موضوع

این مطالعه بر دو روش کتابخانه‌ای و آماری مبتنی است. در مرحله نخست به منظور اطلاع از شرایط وجوب آن به بحث‌های نظری پرداخته می‌شود که در قالب آن اهمیت زکات فطره از دید ادله دینی مورد مطالعه قرار می‌گیرد. سپس بحث‌های فقهی آن از دید فقیهان شیعه به‌ویژه فقیهان معاصر طرح می‌شود تا از این رهگذر ضمن برشمردن شرایط فقهی بتوان آن را در چارچوبی قابل برآورد درآورد. مرحله دوم که به برآورد مبلغ ریالی زکات فطره می‌پردازد به شناسایی دهک‌های فقیر و غنی و همچنین تعداد افراد تحت تکفل در هر خانوار، مواد غذایی غالب در هر دهک و قیمت مواد غذایی در مبلغ پرداختی زکات فطره می‌پردازد. در سطح ملی افزون بر موردهای طرح‌شده، جمعیت کشور در سطح شهر و روستا برای هر دهک درآمدی در محاسبه‌های مربوطه از جمله عامل‌های اصلی است. بنابراین مقاله به محاسبه مقدارهای آنها می‌پردازد. در این مرحله مطالعه بیشتر بر داده‌های آماری بودجه خانوار شهری و روستایی و

www.SID.ir

Archive of SID

همچنین آمار جمعیت و بُعد خانوار برای دوره مطالعاتی متکی است.

تمام جوامع روایی فرق و مذهب اسلامی به بحث‌هایی در باب اهمیت، شرایط وجوب، مقدار وجوب و مصارف زکات فطره پرداختند و تمام کتاب‌های فقهی نیز به استخراج احکام مربوط به این نوع زکات صفحاتی را اختصاص دادند در دهه‌های اخیر که کتاب‌هایی با نگاهی متعارف به بحث‌های اقتصاد اسلام پرداختند؛ به‌صورت اجمال و در قالب یکی از منابع درآمد دولت اسلامی یا یکی از ابزارهای رفع فقر در اقتصاد یا به‌صورت یکی از انواع مالیات‌ها به آن پرداخته شد اما نویسنده در زمینه مطالعه‌های تجربی مربوط به زکات فطره فقط به دو اثر برخورد کرده است. اثر نخست مربوط به اقتصاددان معروف منذر قحف است که در کتاب خود با عنوان «Calculation of Zakat for Muslims in North America» ضمن طرح بحث‌های فقهی مربوط به زکات از دیدگاه فقیهان اهل سنت، با روش پرسش‌نامه‌ای به محاسبه مقدار زکات در منطقه مطالعاتی (اعم از زکات مالی و زکات فطره) پرداخته است که متاسفانه برای اینجانب دسترسی به این اثر امکان‌پذیر نشد. مطالعه بعدی از کیاءالحسینی (۱۳۸۰) است که به محاسبه مقدار بالقوه این متغیر برای دوره زمانی ۷۵ ـ ۱۳٦۵ در سطح کشور پرداخته است. وی براساس مطالعه سازمان برنامه و بودجه (۱۳۷۵) برای محاسبه خط فقر شهری و روستایی، ۲۰درصد خانوارهای شهری و ۲۵درصد خانوارهای روستایی را برای دوره ده‌ساله زیر خط فقر فرض کرده است (یعنی نتیجه‌های مربوط به فقر برای سال ۱۳۷۳ به ده سال تعمیم داده شد). محدودیت دیگر در مطالعه وی فرض ثبات بُعد خانوار برای خانوارهای شهری و روستایی است که برای تمام سال‌ها ۵ نفر در نظرگرفته شده است. برای گریز از این دو محدودیت مطالعه حاضر برای هر سال دهک‌های فقیر و غیرفقیر در دو جامعه روستایی و شهری را از همدیگر تفکیک کرده همچنین از متغیر بُعد خانوار در هر دهک هزینه‌ای برای هر سال در جوامع شهری و روستایی کشور استفاده می‌کند.

www.SID.ir

Archive of SID

شرایط وجوب زکات فطره

۱. شرایط عمومی: تکلیف مانند بلوغ، عقل؛
۲. عدم اغماء در هنگام حلول ماه شوال؛
۳. حریت؛
٤. غنا، هر چند عده‌ای از فرق اهل سنت قائل به این شرط نیست (همان: ٤٩١ ـ ٤٨٥ و قرضاوی، ١٤١٢: ٢، ٤ ـ ٩٢١).

در شمول این حکم بین صغیر و کبیر، حر و مملوک، مسلمان و کافر و رَحِم و غیررَحِم تفاوتی وجود ندارد. اما اهل سنت به شرطیت اسلام برای وجوب تکالیف قایل هستند (همان).

از مجموع ادله (روایت‌ها) و اقوال فقیهان استفاده می‌شود که شرطیت غنا در وجوب زکات فطره نقطه مقابل فقر بوده که از شرایط مصارف زکات است. صاحب *جواهر* می‌گوید:

«این قول مطابق با اصل بوده و اجماع محصل و نقلی نیز آن را تایید می‌کند. روایت‌های وسایل‌الشیعه در این باب مستند این قول است. افزون بر آن اینکه ادله دلالت می‌کند که زکات فطره بر کسی که مالک مؤونه سال خود و عیالش است واجب بوده و بر غیر آن واجب نیست و شق سومی قابل تصور نیست» (نجفی، ۱۹۸۲: ۱۵، ٤٩١).

نظر فقیهان معاصر مانند طباطبایی یزدی ، امام خمینی و آیت الله خویی نیز این‌گونه است. اما روایت‌های گوناگون اشاره به تاکید پرداخت این زکات برای تمام طبقه‌های مانند کسانی که فقط قوت یک روز (روز عید فطر) را دارند، می‌کنند و به همین علت فقیهان به استحباب پرداخت زکات فطره بر برخی از اصناف فقیران فتوا می‌دهند (طباطبایی‌یزدی، ۱۳۹۷: ٤٢٥ ـ ٤٢١) و عملاً عمده گروه‌های درآمدی جامعه در پرداخت این تکلیف اهتمام ویژه‌ای دارند و فقط خانوارهای معدودی باقی می‌مانند.

اندازه و جنس زکات فطره

مقدار زکات فطره یک صاع طعام، تقریباً برابر با سه کیلوگرم به ازای هر فرد است. مگر ابوحنیفه که نصف صاع را کافی می‌داند (نجفی، ۱۹۸۲: ۹۵، ٤٩٣). اما اینکه جنس آن باید چه باشد نظر فقیهان گوناگون است. به‌طور کلی عده‌ای آن را قوت عموم مردم هر مکان می‌دانند که از جمله آنها گندم، جو، خرما، کشمش، شیر و برنج است. و احتیاط استحبابی را پرداخت چهار مورد نخست می‌دانند. عده دیگر در صورتی این

www.SID.ir

Archive of SID

احتیاط را صحیح می‌دانند که این چهار ماده خوراکی قوت شایع باشد. عده‌ای دیگر در صورتی که غذای دیگر اصلح به حال فقیر باشد آن را بهتر برای پرداخت زکات فطره می‌دانند، امام صادق﵇ که می‌فرماید:

«الْفِطْرَةُ عَلَى كُلِّ قَوْمٍ مِمَّا يُغَذُّونَ عِيَالَهُمْ مِنْ لَبَنٍ أَوْ زَبِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ» (حر عاملی، ۱۴۰۳: ۶، ۹ ـ ۲۳۱).

«زکات فطره بر هر جماعتی از مواد غذایی متعارفشان مانند شیر، کشمش و غیر آن واجب است».

و روایت‌های دیگر، فهمیده می‌شود که در همه حال، ادای قوت غالب کافی است.

روش‌های تعیین خط فقر

از آنجا که ملاک در وجوب زکات فطره، غنا (ضد فقر) است بنابراین برای محاسبه آن باید خانوارهای فقیر را شناسایی کرد. از طرف دیگر فقر مطلق یا فقر معیشتی به محرومیت و ناتوانی افراد در دستیابی به حداقل نیازهای اساسی مانند تغذیه، پوشاک و سرپناه که از ضروریات اولیه زندگی شمرده می‌شوند اشاره دارد. اما فقر نسبی از مفهوم فقر مطلق فراتر رفته و به‌طور کلی از نابرابری توزیع درآمد در سطح جامعه ناشی، و از عدم تعادل‌های اجتماعی حاکی است. برخلاف فقر مطلق که محرومیت در آن به‌طور کامل عینی و قابل لمس است، در فقر نسبی، محرومیت ناشی از مقایسه است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۵: ۲۷). بنابراین براساس بحث‌های فقهی طرح‌شده می‌توان گفت خط فقر مطلق که در علم اقتصاد توسعه و اقتصاد خرد مورد بحث قرار گرفته نزدیکی فراوانی با مفهوم فقر در بحث زکات فطره دارد.

«خط فقر مطلق عبارت از میزان درآمدی است که با توجه به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جامعه مورد مطالعه، برای تامین حداقل نیازهای ضرور افراد مانند غذا، پوشاک و مسکن لازم است یا حداقل شرایطی است که عدم تامین آن باعث می‌شود تا فرد به عنوان فقیر تلقی شود. این روش را روش نیازهای اساسی تعیین خط فقر می‌گویند» (همان؛ تودارو، ۱۳٦۸: ۲۷۲).

برای سنجش خط فقر مطلق روش‌های ذیل که اغلب در ایران نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد را می‌توان بیان کرد:

أ. اگر کسی قادر به فراهم‌کردن نیازهای مادی اساسی خود مانند خوراک، پوشاک و بهداشت نباشد فقیر شمرده می‌شود. در این روش هزینه لازم جهت تامین «حداقل مواد غذایی ضروری» که از نظر متخصصان بهداشت و تغذیه ضرور است محاسبه می‌شود.

www.SID.ir

Archive of SID

در ایران حداقل انرژی مورد نیاز فـرد ۲۲۱۰ کـالری در روز اسـت. حـال اگـر انـرژی کسب‌شده به‌وسیله مواد غذایی استفاده شده روزانه فرد کمتر از این مقدار باشد فرد فقیر شناخته است. این روش منسوب به ارشاتسکی (Orshansky Method) است؛

ب. روش دیگر مبنا قراردادن سبدی فرضی اسـت کـه در آن نیازهـای اولیـه یـک خـانوار تعریف می‌شود و پس از تعیین ارزش پولی این سبد، تمام خانوارهایی که هزینه ماهانـه یا سالانه آنها کمتر از ارزش این سبد باشد فقیر شمرده می‌شوند؛

ج. در روش رونتری (Rountree Method) ابتدا میزانی از درآمـد بـرای تـامین هزینـه‌هـای غذایی هر فرد در جامعه در نظر گرفته می‌شود سپس مقدار ثابت بـرای حـداقل هزینـه تامین دیگر نیازهـای اساسـی بـه آن افـزوده مـی‌شـود (شـهیکی تـاش، ۱۳۸۱: ٦ و ۷؛ کیاءالحسینی، ۱۳۸۷: ۱۱۵ ـ ۱۱۰)؛

د. سیستم مخارج خطی (Linear Expenditure System) از جمله روش‌های محاسبه خط فقر است که براساس مدل‌های اقتصادسنجی به محاسبه حداقل نیازهای ضرور در هر سـال به‌صورت معادله‌های سیستمی می‌پردازد در این روش بعد از حل معادله‌های هـم‌زمـان، ضریب‌های به دست آمده از مدل مقادیر حداقل معاش است و افرادی که کمتر از ایـن مقدار را در یک دوره زمانی مصرف کنند فقیر تلقی می‌شوند.

در این مطالعه روش حداقل کالری مورد نیاز (روش ارشانسکی) برای محاسبه خط فقر مورد استفاده قرار گرفته است. زیرا با توجه به اتکای این روش به مطالعه‌های متخصـصان بهداشت و تغذیه، روشی قابل دفاع‌تر بـوده و از لحـاظ عملـی بررسـی محاسـبه مـصرف خوراک خانوار از دیگر مصارف، آسانتر و دقیق‌تر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۷: ۲۹). برای محاسبه خط فقر از راه کالری جذب شده سرانه، ابتدای مقدار متوسط مواد غذایی مـصرفی سالانه هر فرد استخراج می‌شود. برای ایـن امـر تمـام اقـلام خـوراکی مـصرفی خانوارهـا براساس کالری موجود در آنها به ۲۲ گروه کلی تقسیم می‌شوند (سازمان برنامـه و بودجـه، ۱۳۷۵: ۳۰ ـ ۲۸). سپس براساس هر یک از مقادیر بیست‌ودو گانـه مـواد غـذایی مـصرفی، میزان کالری جذب‌شده هر فرد در هر دهـک درآمـدی اسـتخراج مـی‌شـود. بـدین‌ترتیـب خانوارهایی که مقدار کالری جذب‌شده از مصرف مواد غذایی برای هر فرد کمتر از مقـدار استاندارد (۲۲۱۰) باشد خانوار فقیر غذایی تشخیص داده می‌شود. برای محاسبه خـط فقـر نیز با کم‌کردن مقدار کالری مصرفی دهک مبنا از مقـدار ۲۲۱۰، مـازاد کـالری جـذب‌شـده

www.SID.ir

Archive of SID

محاسبه می‌شود و سپس با ضرب این مقدار بر هزینه پولی هر کالری در دهک مبنا و کسر کردن آن از هزینه مواد غذایی سرانه، خط فقر غذایی به دست می‌آید (کیاءالحسینی، ۱۳۸۷: ۱۴۰ ـ ۱۱۷). این محاسبه‌ها برای خانوارهای شهری و روستایی برای هر سال انجام می‌پذیرد و از این روش خط فقر روستایی و شهری به دست می‌آید. با ضرب کسری کالری برای هر فرد (در هر دهک درآمدی که زیر خط فقر دارد) در هزینه ریالی هر کالری شکاف فقر سرانه به دست می‌آید (همان).

مقدار متوسط زکات فطره هر خانوار

مقاله، کار کیاءالحسینی (۱۳۸۷) را برای تعیین طبقه‌های فقیر که مشمول حکم وجوب پرداخت زکات نیست مبنا قرار می‌دهد. این کار که بر محاسبه خط فقر مطلق (خط فقر براساس مواد غذایی) و شکاف فقر به روش اورشانسکی استوار است، نشان می‌دهد که در فاصله زمانی ۸۰ ـ ۱۳۷۰، ۲۰درصد خانوارهای شهری زیر خط فقر به سر می‌بردند این در حالی است که در حد فاصل ۸۵ ـ ۱۳۸۱ این تعداد به ۳۰درصد افزایش یافته است. همچنین این محاسبه‌ها نشان می‌دهد که ۳۰درصد خانوارهای روستایی کشور زیر خط فقر مطلق به‌سر می‌بردند و فقط در سال‌های ۱۳۷۰، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ این مقدار به ۲۰درصد کاهش یافته است (کیاءالحسینی، ۱۳۸۷). به علل گوناگون، آمار مربوط به مقدار مواد غذایی مصرفی خانوارها برای دو سال ۱۳۷٤ و ۱۳۸۳ از طرف مرکز ایران منتشر نشده که این‌دو سال از دوره مطالعه کنار گذاشته شد. از آنجا که دهک‌هایی که در جامعه‌های روستایی و شهری زیر خط فقر قرار دارند از همدیگر متفاوت هستند و همچنین بُعد خانوار نیز در این‌دو متفاوت است، ضرور است تا محاسبه‌های مربوط به زکات فطره برای جامعه‌های روستایی و شهری به‌طور مجزا صورت پذیرد. البته قیمت مواد غذایی برای محاسبه زکات فطره (گندم و برنج) در این‌دو جامعه با هم تفاوت معناداری ندارد.

افزون بر شرایط عمومی تکالیف و غنا، بُعد خانوار نیز از متغیرهای اثرگذار بر مقدار زکات فطره است زیرا سرپرست خانوار (ولی) باید به تعداد افراد تحت تکفل خود مقدار یک صاع از مواد غذایی را پرداخت کند. بنابراین اطلاعات بودجه خانوار که هر ساله از سوی مرکز آمار ایران برای دهک‌های گوناگون هزینه‌ای اعلام و منتشر می‌شود

www.SID.ir

Archive of SID

برای تعیین متوسط افراد هر خانوار در هر دهک درآمدی (هزینه‌ای) در جامعه‌های شهری و روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد. جدول (۱) و (۲) به ترتیب متوسط بُعد خانوار را برای هر دهک درآمدی (هزینه‌ای) برای دوره ۸۵ ـ ۱۳۷۰ نشان می‌دهد.

جدول (۱): متوسط بُعد خانوار روستایی در هر دهک هزینه‌ای ۸۵ ـ ۱۳۷۰

سال	دهک اول	دهک دوم	دهک سوم	دهک چهارم	دهک پنجم	دهک ششم	دهک هفتم	دهک هشتم	دهک نهم	دهک دهم
۷۰	۳	۵.۱	۵.۹	۶.۲	۶.۶	۶.۶	۷.۱	۷.۳	۷	۷.۵
۷۱	۲.۴	۴.۱	۵	۵.۵	۵.۷	۵.۹	۶	۶.۳	۶.۶	۷.۳
۷۲	۲.۵	۴.۴	۵.۲	۵.۶	۵.۸	۶	۶.۳	۶.۵	۶.۷	۷.۶
۷۳	۲.۵	۴.۳	۵.۱	۵.۵	۵.۸	۶.۱	۶.۴	۶.۵	۶.۹	۷.۶
۷۵	۲.۶۸	۴.۴۶	۴.۹۱	۵.۳۷	۵.۷۴	۵.۹	۶.۰۹	۶.۵۴	۶.۶۹	۷.۲۳
۷۶	۲.۷۲	۴.۳۴	۵.۰۲	۵.۲۳	۵.۵	۵.۷۸	۶	۶.۱۷	۶.۴۸	۷.۰۶
۷۷	۲.۷	۴.۳۷	۴.۹۶	۵.۳۲	۵.۶۶	۵.۶۷	۶.۰۲	۶.۲	۶.۴۹	۶.۸۸
۷۸	۲.۸۳	۴.۴۳	۴.۹۳	۵.۲	۵.۵۲	۵.۷۳	۵.۹۸	۶	۶.۴۵	۶.۶۸
۷۹	۲.۶۶	۴.۲	۴.۹۱	۵.۱۱	۵.۴۳	۵.۷۱	۵.۷۲	۶.۰۲	۶.۳۱	۶.۶۳
۸۰	۲.۵۸	۴.۱۶	۴.۸	۵.۱۶	۵.۲۸	۵.۵۳	۵.۸	۵.۹۷	۶.۱۲	۶.۴۲
۸۱	۲.۳۹	۴.۰۳	۴.۶۲	۵.۰۱	۵.۱۶	۵.۴۶	۵.۷۴	۵.۸۷	۶.۰۳	۶.۳۹
۸۲	۲.۸۱	۴.۰۸	۴.۴۶	۴.۷۱	۴.۹۴	۵.۱	۵.۵۵	۵.۵۹	۵.۸۳	۶.۱۵
۸۴	۲.۴۹	۳.۷۳	۴.۴۲	۴.۶۵	۴.۸۴	۴.۹۷	۵.۲۶	۵.۳۷	۵.۵۱	۵.۸۴
۸۵	۲.۴۴	۳.۶۱	۴.۲۵	۴.۵۲	۴.۷۸	۴.۹۵	۵.۰۷	۵.۱۹	۵.۴۷	۵.۶۲

منبع: سالنامه آماری کشور در هر سال

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۲): متوسط بُعد خانوار شهری در هر دهک هزینه‌ای ۸۵ ـ ۱۳۷۰

سال	دهک اول	دهک دوم	دهک سوم	دهک چهارم	دهک پنجم	دهک ششم	دهک هفتم	دهک هشتم	دهک نهم	دهک دهم
۷۰	۲.۶	۳.۹	۴.۸	۵.۲	۵.۳	۵.۵	۵.۷	۵.۷	۵.۵	۵.۷
۷۱	۲.۸	۴.۳	۴.۶	۴.۹	۵	۵.۳	۵.۴	۵.۴	۵.۶	۵.۶
۷۲	۳.۳	۴.۴	۴.۸	۵.۱	۵.۱	۵.۳	۵.۲	۵.۴	۵.۴	۵.۴
۷۳	۳.۲	۴.۴	۴.۸	۵.۱	۵.۲	۵.۳	۵.۴	۵.۵	۵.۶	۵.۵
۷۵	۳.۰۸	۴.۳۵	۴.۶۵	۴.۸۵	۴.۹۱	۵.۲۲	۵.۲	۵.۲۸	۵.۲۸	۵.۲
۷۶	۳.۲۳	۴.۲۳	۴.۵۷	۴.۷۳	۴.۹	۵.۱۳	۵.۱	۵.۲۸	۵.۳	۵.۲۱
۷۷	۳.۱۷	۴.۳۴	۴.۵۵	۴.۸	۴.۹۳	۵	۵.۱	۵.۱۵	۵.۲۳	۴.۹۶
۷۸	۳.۱۸	۴.۳۴	۴.۵۶	۴.۷۲	۴.۹۹	۵.۰۶	۵.۱۲	۵.۲۶	۵.۲	۵.۲
۷۹	۳.۰۵	۳.۹۴	۴.۳۸	۴.۵۶	۴.۷۲	۴.۷	۴.۹۳	۴.۹۶	۵.۰۱	۴.۹۳
۸۰	۲.۹۱	۴.۰۴	۴.۲۳	۴.۵	۴.۵۷	۴.۷۲	۴.۸۸	۴.۹۵	۵.۰۳	۴.۸۸
۸۱	۳.۲	۳.۸۹	۴.۲۲	۴.۴۷	۴.۵۲	۴.۶	۴.۷۳	۴.۸۲	۴.۸۷	۴.۸۳
۸۲	۳.۱	۳.۹۳	۴.۳	۴.۳۷	۴.۴۵	۴.۶۲	۴.۶۵	۴.۸۵	۴.۹۸	۴.۷۳
۸۴	۲.۸۲	۳.۵۹	۳.۸۷	۴.۱۱	۴.۱۲	۴.۲۱	۴.۳۸	۴.۴۲	۴.۳۸	۴.۴۱
۸۵	۲.۸۳	۳.۶۵	۳.۸۴	۳.۹۸	۴	۴.۱۳	۴.۳۳	۴.۲۳	۴.۳	۴.۲۳

منبع: سالنامه آماری کشور در هر سال

مقدار زکات فطره برای هر فرد در فقه به اندازه سه کیلوگرم از مواد غذایی تعیین شده است. در این باره نوع مواد غذایی که خانوارها برای زکات فطره پرداخت می‌کنند نیز مهم است که به طور عمده در ایران دو نوع ماده خوراکی گندم و برنج برای این امر مورد نظر قرار گرفته و خانوارها بر حسب توان مالی خود نسبتی از این‌دو ماده خوراکی را برای پرداخت مورد محاسبه قرار می‌دهند، در محاسبه زکات فطره کوشیده شده تا تقریبی از این نسبت ملاک محاسبه قرار گیرد که جدول (۳) نشان‌دهنده آن است. جدول براساس توصیه مراجع تقلید و عالمان به خانوارها و مطالعه اجمالی از خانوارها تنظیم شده و نشان می‌دهد که خانوارهای دهک اول تا چهارم لازم است فقط گندم یا قیمت آن را به‌صورت زکات

www.SID.ir

Archive of SID

فطره پرداخت کنند و بقیه خانوارها در دهک‌های پنجم تا دهم به ازای نصف افراد خانوار گندم و برای نصف دیگر برنج پرداخت می‌کنند. شایان ذکر است که براساس فتواهای مراجع پرداخت برای هر فرد باید به‌صورت برنج یا به‌صورت گندم انجام پذیرد (رساله توضیح المسایل). اما چون این نوشتار درصدد محاسبه مقدار آن در سطح ملی است بنابراین می‌توان ادعا کرد که میانگین پرداخت یک خانوار در سطح کشور با نسبت ارایه‌شده منطبق بوده و این نسبت برای هر سال در سطح ملی ثابت است.

جدول (۳): نسبت تقریبی پرداخت گندم و برنج برای دهک‌های گوناگون درآمدی

دهک‌ها	نسبت زکات فطره	نسبت زکات فطره
	پرداختی به گندم	پرداختی به برنج
اول	۱	۰
دوم	۱	۰
سوم	۱	۰
چهارم	۱	۰
پنجم	۰.۵	۰.۵
ششم	۰.۵	۰.۵
هفتم	۰.۵	۰.۵
هشتم	۰.۵	۰.۵
نهم	۰.۵	۰.۵
دهم	۰.۵	۰.۵

منبع: توصیه مراجع تقلید و عالمان و پرسش از خانوارهای گوناگون

نظر به اینکه گروه‌های اول و دوم هزینه‌ای برای دوره مورد بررسی (۸۵ ـ ۱۳۷۰) همواره زیر خط فقر هستند، مقدار زکات فطره واجب خانوارهای این دهک‌ها صفر لحاظ می‌شود. البته در برخی سال‌ها دهک سوم هم زیر خط فقر قرار می‌گیرد که برای آن سال‌ها نیز زکات فطره این دهک عدد صفر منظور می‌شود.

برای محاسبه مقدار پولی این زکات باید بُعد خانوار (عنصرهای جدول (۱) و (۲)) را در عدد ۳ (نشان‌دهنده یک صاع از مواد غذایی) و همچنین در عنصرهای جدول (۳)

www.SID.ir

Archive of SID

(نسبت تقریبی پرداخت گندم و برنج برای دهک‌های گوناگون هزینه‌ای) و سرانجام در قیمت هر یک از آن دو در طی سال‌های متفاوت ضرب کرد. قیمت گندم در طی سال‌های ۱۳۸۵ ـ ۱۳۷۰، قیمت تضمینی خرید گندم که به‌وسیله سازمان مرکزی تعاونی روستایی کشور در هر سال اعلام می‌شود که در جدول (٤) ارایه شد اما قیمت گندم برای محاسبه زکات فطره باید به‌صورت نهایی (آرد) و مواد غذایی در نظر گرفته شود که ارقام آن براساس اطلاعیه‌هایی که سالانه در آستانه عید فطر به‌وسیله مراجع دینی و عالمان درباره نوع محاسبه و پرداخت زکات فطره و مقدار ریالی آن منتشر می‌شود استخراج شد که در جدول (٤) ارایه شده است. قیمت برنج نیز برای این سال‌ها از اطلاعات بودجه خانوار مرکز آمار ایران با در اختیار داشتن متوسط مقدار ریالی مصرف برنج برای متوسط یک خانوار و متوسط مقدار مصرف آن در هر سال، استخراج و در جدول (٤) آمده است.

جدول (٤): متوسط قیمت گندم و برنج در دوره ۱۳۸۵ ـ ۱۳۷۰

سال	قیمت تضمینی گندم	قیمت تقریبی گندم برای ادای زکات فطره	قیمت برنج (ریال)
۱۳۷۰	۱۳۰	۲۰۰	۶۰۰
۱۳۷۱	۱۴۰	۲۵۰	۷۲۰
۱۳۷۲	۲۲۵	۳۰۰	۱۰۰۰
۱۳۷۳	۲۶۰	۴۰۰	۱۳۵۰
۱۳۷۵	۴۱۰	۶۰۰	۲۵۰۰
۱۳۷۶	۴۸۰	۷۵۰	۲۶۰۰
۱۳۷۷	۶۰۰	۱۰۰۰	۳۵۰۰
۱۳۷۸	۶۷۲	۱۲۰۰	۳۷۰۰
۱۳۷۹	۸۷۵	۱۳۰۰	۴۰۰۰
۱۳۸۰	۱۰۵۰	۱۵۰۰	۵۰۰۰
۱۳۸۱	۱۳۰۰	۱۷۵۰	۶۰۰۰
۱۳۸۲	۱۵۰۰	۲۰۰۰	۷۵۰۰
۱۳۸۴	۲۰۵۰	۲۵۰۰	۱۰۰۰۰
۱۳۸۵	۲۰۵۰	۲۷۵۰	۱۲۰۰۰

منبع ستون دوم: اطلاعات اداره کل خرید و فروش سازمان تعاونی روستایی کشوری. منبع ستون سوم: اطلاعیه عالمان دینی در هر سال و منبع ستون چهارم: اطلاعات کامپیوتری هزینه خانوار.

www.SID.ir

Archive of SID

با توجه به مقدار زکات فطره واجب به‌صورت گندم و برنج برای متوسط یک خانوار در هر دهک هزینه‌ای و در اختیار داشتن قیمت این‌دو کالا برای سال‌های مورد مطالعه، می‌توان مقدار ریالی آن را برای این سال‌ها محاسبه کرد که ارقام آن برای متوسط یک خانوار روستایی و شهری در هر دهک هزینه‌ای به ترتیب در جدول (۵) و (٦) آمده است.

جدول (۵): متوسط زکات فطره واجب یک خانوار روستایی در هر دهک هزینه‌ای ۸۵ – ۱۳۷۰ (به ریال)

دهک / سال	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۰	۰	۳۵۴۰	۳۷۲۰	۷۹۲۰	۷۹۲۰	۸۵۲۰	۸۷۶۰	۸۴۰۰	۹۰۰۰
۱۳۷۱	۰	۰	۰	۴۱۲۵	۸۲۹۳.۵	۸۵۸۴.۵	۸۷۳۰	۹۱۶۶.۵	۹۶۰۳	۱۰۶۲۱.۵
۱۳۷۲	۰	۰	۰	۵۰۴۰	۱۱۳۱۰	۱۱۷۰۰	۱۲۲۸۵	۱۲۶۷۵	۱۳۰۶۵	۱۴۸۲۰
۱۳۷۳	۰	۰	۰	۶۶۰۰	۱۵۲۲۵	۱۶۰۱۲.۵	۱۶۸۰۰	۱۷۰۶۲.۵	۱۸۱۱۲.۵	۱۹۹۵۰
۱۳۷۵	۰	۰	۰	۹۶۶۶	۳۴۸۷۰.۵	۳۵۸۴۲.۵	۳۶۹۹۶.۷۵	۳۹۷۳۰.۵	۴۰۶۴۱.۷۵	۴۳۹۲۲.۲۵
۱۳۷۶	۰	۰	۰	۱۱۷۶۷.۵	۲۸۰۵۰	۲۹۴۷۸	۳۰۶۰۰	۳۱۴۶۷	۳۳۰۴۸	۳۶۰۰۶
۱۳۷۷	۰	۰	۰	۱۵۹۶۰	۳۸۲۰۵	۳۸۲۷۲.۵	۴۰۶۳۵	۴۱۸۵۰	۴۳۸۰۷.۵	۴۶۴۴۰
۱۳۷۸	۰	۰	۱۷۷۴۸	۱۸۷۲۰	۴۰۵۷۲	۴۲۱۱۵.۵	۴۳۹۵۳	۴۴۱۰۰	۴۷۴۰۷.۵	۴۹۰۹۸
۱۳۷۹	۰	۰	۱۹۱۴۹	۱۹۹۲۹	۴۳۱۶۸.۵	۴۵۳۹۴.۵	۴۵۴۷۴	۴۷۸۵۹	۵۰۱۶۴.۵	۵۲۷۰۸.۵
۱۳۸۰	۰	۰	۰	۲۳۲۲۰	۵۱۴۸۰	۵۳۹۱۷.۵	۵۶۵۵۰	۵۸۲۰۷.۵	۵۹۶۷۰	۶۲۵۹۵
۱۳۸۱	۰	۰	۲۴۲۵۵	۲۶۳۰۲.۵	۸۳۲۰۵	۸۸۰۴۲.۵	۹۲۵۵۷.۵	۹۴۶۵۳.۷۵	۹۷۲۳۳.۷۵	۷۴۲۸۳.۷۵
۱۳۸۲	۰	۰	۰	۲۸۲۶۰	۷۰۳۹۵	۷۲۶۷۵	۷۹۰۸۷.۵	۷۹۶۵۷.۵	۸۳۰۷۷.۵	۸۷۶۳۷.۵
۱۳۸۴	۰	۰	۰	۳۴۸۷۵	۹۰۷۵۰	۹۳۱۸۷.۵	۹۸۶۲۵	۱۰۰۶۸۷.۵	۱۰۳۳۱۲.۵	۱۰۹۵۰۰
۱۳۸۵	۰	۰	۳۵۰۶۲.۵	۳۷۲۹۰	۱۰۵۷۵۷.۵	۱۰۹۵۱۸.۷۵	۱۱۲۱۷۳.۸	۱۱۴۸۲۸.۸	۱۲۱۰۲۳.۸	۱۲۴۳۴۲.۵

منبع: محاسبه‌های پژوهش

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (٦): متوسط زکات فطره واجب یک خانوار شهری در هر دهک هزینه‌ای ۸۵ – ۱۳۷۰ (به ریال)

سال / دهک	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۰	۰	۲۸۸۰	۳۱۲۰	۶۳۶۰	۶۶۰۰	۶۸۴۰	۶۸۴۰	۶۶۰۰	۶۸۴۰
۱۳۷۱	۰	۰	۳۴۵۰	۳۶۷۵	۷۲۷۵	۷۷۱۱.۵	۷۸۵۷	۷۸۵۷	۸۱۴۸	۸۱۴۸
۱۳۷۲	۰	۰	۴۳۲۰	۴۵۹۰	۹۹۴۵	۱۰۳۳۵	۱۰۱۴۰	۱۰۵۳۰	۱۰۵۳۰	۱۰۵۳۰
۱۳۷۳	۰	۰	۵۷۶۰	۶۱۲۰	۱۰۵۳۰	۱۰۷۳۲.۵	۱۰۹۳۵	۱۱۱۳۷.۵	۱۱۳۴۰	۱۱۱۳۷.۵
۱۳۷۵	۰	۰	۸۳۷۰	۸۷۳۰	۲۲۸۳۱.۵	۲۴۲۷۳	۲۴۱۸۰	۲۴۵۵۲	۲۴۵۵۲	۲۴۱۸۰
۱۳۷۶	۰	۰	۱۰۲۸۲.۵	۱۰۶۴۲.۵	۲۴۶۲۲.۵	۲۵۷۷۸.۲۵	۲۵۶۲۷.۵	۲۶۵۳۲	۲۶۶۳۲.۵	۲۶۱۸۰.۲۵
۱۳۷۷	۰	۰	۱۳۶۵۰	۱۴۴۰۰	۳۳۲۷۷.۵	۳۳۷۵۰	۳۴۴۲۵	۳۴۷۶۲.۵	۳۵۳۰۲.۵	۳۳۴۸۰
۱۳۷۸	۰	۰	۱۶۴۱۶	۱۶۹۹۲	۳۶۶۷۶.۵	۳۷۱۹۱	۳۷۶۳۲	۳۸۶۶۱	۳۸۲۲۰	۳۸۲۲۰
۱۳۷۹	۰	۰	۱۷۴۷۶.۲	۱۸۱۹۴.۴	۳۷۷۳۶.۴	۳۷۵۷۶.۵	۳۹۴۱۵.۳۵	۳۹۶۵۵.۲	۴۰۰۵۴.۹۵	۳۹۴۱۵.۳۵
۱۳۸۰	۰	۰	۱۹۰۳۵	۲۰۲۵۰	۴۴۵۵۷.۵	۴۶۰۲۰	۴۷۵۸۰	۴۸۲۶۲.۵	۴۹۰۴۲.۵	۴۷۵۸۰
۱۳۸۱	۰	۰	۰	۲۳۴۶۷.۵	۵۲۵۴۵	۵۳۴۷۵	۵۴۹۸۶.۲۵	۵۶۰۳۲.۵	۵۶۶۱۳.۷۵	۵۶۱۴۸.۷۵
۱۳۸۲	۰	۰	۰	۲۶۲۲۰	۶۳۴۱۲.۵	۶۵۸۳۵	۶۶۲۶۲.۵	۶۹۱۱۲.۵	۷۰۹۶۵	۶۷۴۰۲.۵
۱۳۸۴	۰	۰	۰	۳۰۸۲۵	۷۷۲۵۰	۷۸۹۳۷.۵	۸۲۱۲۵	۸۲۸۷۵	۸۲۱۲۵	۸۲۶۸۷.۵
۱۳۸۵	۰	۰	۰	۳۲۸۳۵	۸۸۵۰۰	۹۱۳۷۶.۲۵	۹۵۸۰۱.۲۵	۹۳۵۸۸.۷۵	۹۵۱۳۷.۵	۹۳۵۸۸.۷۵

منبع: محاسبه‌های پژوهش

www.SID.ir

Archive of SID

برآورد زکات فطره در سطح ملی

برآورد زکات فطره در سطح ملی، افزون بر غنا و بُعد خانوار هر دهک هزینه‌ای (درآمدی) به جمعیت و تعداد خانوار هر دهک خانوارهای روستایی و شهری وابسته است. برای این امر از اطلاعات سرشماری نفوس و مسکن درباره تعداد خانوار و جمعیت در جامعه‌های روستایی و شهری در سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ استفاده شده و با استخراج نرخ رشد هر یک از آنها در هر دهه، تعداد آن برای هر سال تخمین زده می‌شود.

براساس آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۶۵، جمعیت جامعه روستایی کشور برابر با ۲۲۳۴۹۳۵۱ نفر و جمعیت شهری برابر با ۲٦۸٤٤٥٦۱ نفر بوده است که در سال ۱۳۷۵ مقدار هر یک به ترتیب به ۲۳۰۲٦۲۹۴ نفر و ۳٦۸۱۷۷۸۹ نفر رسید. نرخ رشد جمعیت برای این فاصله زمانی برای جامعه روستایی برابر با (۰/۲۹۸۴ درصد) و برای جامعه شهری برابر با (۳/۱۵۹۲ درصد) است. با توجه به اینکه جمعیت روستایی و شهری کشور برای سال ۱۳۸۵ به ترتیب ۲۲۱۳۱۱۰۲ نفر و ۴۸۲۵۹۹۶۴ نفر بوده، نرخ رشد جمعیت برای جامعه‌های روستایی و شهری برای حد فاصل ۸۵ ـ ۱۳۷۵ به ترتیب برابر با (۰/۳۹۶۵- درصد) و (۲/۷۰۶۲ درصد) است.

براساس آمار اعلام‌شده تعداد خانوارها در سه سال ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ برای جامعه روستایی به ترتیب ۴۰۹۹۸۵۷، ۴۴۱۰۳۷۰.۵، ۵۰۷۴۸٦۵.۸ خانوار و در این فاصله زمانی برای جامعه شهری کشور به ترتیب ۵۵۲۸۵۴۲، ۷۹۴۸۹۲۵.۲ و ۱۲۴۰۵۵۸۴ خانوار است و نرخ رشد خانوار روستایی در حد فاصل ۷۵ ـ ۱۳٦۵ برابر با ۰/۷۳۰۰٦٦ درصد و برای فاصله زمانی ۸۵ ـ ۱۳۷۵ برابر با ۱/۴۰۳۴۱۵درصد بوده است و برای جامعه شهری کشور در این فاصله‌های زمانی به ترتیب برابر با ۳/٦۳۱۱۲۶ درصد و ۴/۴۵۱۱ درصد بوده است. با محاسبه نرخ رشد جمعیت و خانوار روستایی و شهری می‌توان جمعیت و تعداد خانوار روستایی و شهری کشور را برای دیگر سال‌ها محاسبه کرد. جدول (۷) نشان‌دهنده ارقام مربوطه است.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۷): تعداد خانوار و جمعیت جامعه روستایی و شهری کشور

سال	تعداد خانوار روستایی	جمعیت روستایی	تعداد خانوار شهری	جمعیت شهری
۱۳۶۵	۴۰۹۹۸۵۷	۲۲۳۴۹۳۵۱	۵۵۲۸۵۴۲	۲۶۸۴۴۵۶۱
۱۳۶۶	۴۱۲۹۸۹۸	۲۲۴۱۶۱۴۰	۵۷۳۲۹۸۰	۲۷۷۰۶۱۶۷
۱۳۶۷	۴۱۶۰۱۶۰	۲۲۴۸۳۱۲۸	۵۹۴۴۹۷۷	۲۸۵۹۵۴۲۷
۱۳۶۸	۴۱۹۰۶۴۳	۲۲۵۵۰۳۱۷	۶۱۶۴۸۱۴	۲۹۵۱۳۲۲۹
۱۳۶۹	۴۲۲۱۳۴۹	۲۲۶۱۷۷۰۷	۶۳۹۲۷۸۰	۳۰۴۶۰۴۸۹
۱۳۷۰	۴۲۵۲۲۸۰	۲۲۶۸۵۲۹۸	۶۶۲۹۱۷۵	۳۱۴۳۸۱۵۲
۱۳۷۱	۴۲۸۳۴۳۸	۲۲۷۵۳۰۹۱	۶۸۷۴۳۱۳	۳۲۴۴۷۱۹۴
۱۳۷۲	۴۳۱۴۸۲۵	۲۲۸۲۱۰۸۶	۷۱۲۸۵۱۵	۳۳۴۸۸۶۲۲
۱۳۷۳	۴۳۴۶۴۴۱	۲۲۸۸۹۲۸۵	۷۳۹۲۱۱۷	۳۴۵۶۳۴۷۷
۱۳۷۴	۴۳۷۸۲۸۹	۲۲۹۵۷۶۸۷	۷۶۶۵۴۶۷	۳۵۶۷۲۸۳۰
۱۳۷۵	۴۴۱۰۳۷۱	۲۳۰۲۶۲۹۴	۷۹۴۸۹۲۵	۳۶۸۱۷۷۸۹
۱۳۷۶	۴۴۷۲۷۰۲	۲۲۹۳۵۱۶۸	۸۳۱۰۷۳۲	۳۷۸۲۷۷۶۱
۱۳۷۷	۴۵۳۵۹۱۵	۲۲۸۴۴۴۰۴	۸۶۸۹۰۰۷	۳۸۸۶۵۴۳۸
۱۳۷۸	۴۶۰۰۰۲۲	۲۲۷۵۳۹۹۹	۹۰۸۴۵۰۰	۳۹۹۳۱۵۸۰
۱۳۷۹	۴۶۶۵۰۳۴	۲۲۶۶۳۹۵۱	۹۴۹۷۹۹۵	۴۱۰۲۶۹۶۸
۱۳۸۰	۴۷۳۰۹۶۶	۲۲۵۷۴۲۶۰	۹۹۳۰۳۱۰	۴۲۱۵۲۴۰۴
۱۳۸۱	۴۷۹۷۸۲۹	۲۲۴۸۴۹۲۴	۱۰۳۸۲۳۰۳	۴۳۳۰۸۷۱۳
۱۳۸۲	۴۸۶۵۶۳۷	۲۲۳۹۵۹۴۲	۱۰۸۵۴۸۶۹	۴۴۴۹۶۷۴۱
۱۳۸۳	۴۹۳۴۴۰۴	۲۲۳۰۷۳۱۱	۱۱۳۴۸۹۴۴	۴۵۷۱۷۳۵۹
۱۳۸۴	۵۰۰۴۱۴۲	۲۲۲۱۹۰۳۲	۱۱۸۶۵۵۰۸	۴۶۹۷۱۴۶۱
۱۳۸۵	۵۰۷۴۸۶۶	۲۲۱۳۱۱۰۲	۱۲۴۰۵۵۸۴	۴۸۲۵۹۹۶۴

منبع: سطر ۱، ۱۱ و ۲۱: گزارش مرکز آمار ایران از سرشماری عمومی نفوس و مسکن و بقیه ارقام براساس رابطه‌های ریاضی استخراج شد.

حال با تقسیم تعداد خانوار به عدد ده، تعداد خانوارها در هر دهک به دست می‌آید که با ضرب آن در ستون بُعد خانوار در هر دهک، جمعیت هر دهک هزینه‌ای (درآمدی) به دست می‌آید. جدول (۸) و (۹) جمعیت روستایی و شهری کشور در هر دهک هزینه‌ای در فاصله زمانی ۸۵ ـ ۱۳۷۰ را نشان می‌دهد.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۸): جمعیت تقریبی جامعه روستایی کشور در هر دهک هزینه‌ای

دهک / سال	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۱۲۷۵۶۸۴	۲۱۶۸۶۶۳	۲۵۰۸۸۴۵	۲۶۳۶۴۱۴	۲۸۰۶۵۰۵	۲۸۰۶۵۰۵	۳۰۱۹۱۱۹	۳۱۰۴۱۶۵	۲۹۷۶۵۹۶	۳۱۸۹۲۱۰
۱۳۷۱	۱۰۲۸۰۲۵	۱۷۵۶۲۱۰	۲۱۴۱۷۱۹	۲۳۵۵۸۹۱	۲۴۴۱۵۶۰	۲۵۲۷۲۲۹	۲۵۷۰۰۶۳	۲۶۹۸۵۶۶	۲۸۲۷۰۶۹	۳۱۲۶۹۱۰
۱۳۷۲	۱۰۷۸۷۰۶	۱۸۹۸۵۲۳	۲۲۴۳۷۰۹	۲۴۱۶۳۰۲	۲۵۰۲۵۹۸	۲۵۸۸۸۹۵	۲۷۱۸۳۴۰	۲۸۰۴۶۳۶	۲۸۹۰۹۳۳	۳۲۷۹۲۶۷
۱۳۷۳	۱۳۹۰۸۶۱	۱۹۱۲۴۳۴	۲۰۸۶۲۹۲	۲۲۱۶۶۸۵	۲۲۶۰۱۴۹	۲۳۰۳۶۱۴	۲۳۴۷۰۷۸	۲۳۹۰۵۴۳	۲۴۳۴۰۰۷	۲۳۹۰۵۴۳
۱۳۷۵	۱۱۸۱۹۷۹	۱۹۶۷۰۲۵	۲۱۶۵۴۹۲	۲۳۶۸۳۶۹	۲۵۳۱۵۵۳	۲۶۰۲۱۱۹	۲۶۸۵۹۱۶	۲۸۸۴۳۸۲	۲۹۵۰۵۳۸	۳۱۸۸۶۹۸
۱۳۷۶	۱۲۱۶۵۷۵	۱۹۴۱۱۵۳	۲۲۴۵۲۹۶	۲۳۳۹۲۲۳	۲۴۵۹۹۸۶	۲۵۸۵۲۲۲	۲۶۸۳۶۲۱	۲۷۵۹۶۵۷	۲۸۹۸۳۱۱	۳۱۵۷۷۲۸
۱۳۷۷	۱۲۲۴۶۹۷	۱۹۸۲۱۹۵	۲۲۴۹۸۱۴	۲۴۱۳۱۰۷	۲۵۶۷۳۲۸	۲۵۷۱۸۶۴	۲۷۳۰۶۲۱	۲۸۱۲۲۶۷	۲۹۴۳۸۰۹	۳۱۲۰۷۱۰
۱۳۷۸	۱۳۰۱۸۰۶	۲۰۳۷۸۱۰	۲۲۶۷۸۱۱	۲۳۹۲۰۱۱	۲۵۳۹۲۱۲	۲۶۳۵۸۱۲	۲۷۵۰۸۱۳	۲۷۶۰۰۱۳	۲۹۶۷۰۱۴	۳۰۷۲۸۱۵
۱۳۷۹	۱۲۴۰۸۹۹	۱۹۵۹۳۱۴	۲۲۹۰۵۳۲	۲۳۸۳۸۳۳	۲۵۳۳۱۱۴	۲۶۶۳۷۳۵	۲۶۶۸۴۰۰	۲۸۰۸۳۵۱	۲۹۴۳۶۳۷	۳۰۹۲۹۱۸
۱۳۸۰	۱۲۲۰۵۸۹	۱۹۶۸۰۸۲	۲۲۷۰۸۶۴	۲۴۴۱۱۷۸	۲۴۹۷۹۵۰	۲۶۱۶۲۲۴	۲۷۴۳۹۶۰	۲۸۲۴۳۸۶	۲۸۹۵۳۵۱	۳۰۳۷۲۸۰
۱۳۸۱	۱۱۴۶۶۸۱	۱۹۳۳۵۲۵	۲۲۱۶۵۹۷	۲۴۰۳۷۱۲	۲۴۷۵۶۸۰	۲۶۱۹۶۱۵	۲۷۵۳۹۵۴	۲۸۱۶۳۲۶	۲۸۹۳۰۹۱	۳۰۶۵۸۱۳
۱۳۸۲	۱۲۷۸۳۷۳	۱۸۵۶۱۴۳	۲۰۲۹۰۱۹	۲۱۴۲۷۵۴	۲۲۴۷۳۸۹	۲۳۲۰۱۷۹	۲۵۲۴۹۰۱	۲۵۴۳۰۹۸	۲۶۵۲۲۸۳	۲۷۹۷۸۶۳
۱۳۸۴	۱۱۷۱۲۶۹	۱۷۵۴۵۵۲	۲۰۷۹۱۲۱	۲۱۸۷۳۱۰	۲۲۷۶۶۸۴	۲۳۳۷۸۳۵	۲۴۷۴۲۴۸	۲۵۲۵۹۹۱	۲۵۹۱۸۴۵	۲۷۴۷۰۷۴
۱۳۸۵	۱۲۳۸۲۶۷	۱۸۳۲۰۲۷	۲۱۵۶۸۱۸	۲۲۹۳۸۳۹	۲۴۲۵۷۸۶	۲۵۱۲۰۵۹	۲۵۷۲۹۵۷	۲۶۳۳۸۵۵	۲۷۷۵۹۵۲	۲۸۵۲۰۷۵

منبع: محاسبه‌های پژوهش

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۹): جمعیت تقریبی جامعه شهری کشور در هر دهک هزینه‌ای

دهک / سال	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۱۷۲۳۵۸۶	۲۵۸۵۳۷۸	۳۱۸۲۰۰۴	۳۴۴۷۱۷۱	۳۵۱۳۴۶۳	۳۶۴۶۰۴۶	۳۷۷۸۶۳۰	۳۷۷۸۶۳۰	۳۶۴۶۰۴۶	۳۷۷۸۶۳۰
۱۳۷۱	۱۹۲۴۸۰۸	۲۹۵۵۹۵۵	۳۱۶۲۱۸۴	۳۳۶۸۴۱۳	۳۴۳۷۱۵۶	۳۶۴۳۳۸۶	۳۷۱۲۱۲۹	۳۷۱۲۱۲۹	۳۸۴۹۶۱۵	۳۸۴۹۶۱۵
۱۳۷۲	۲۳۵۲۴۱۰	۳۱۳۶۵۴۷	۳۴۲۱۶۸۷	۳۶۳۵۵۴۳	۳۶۳۵۵۴۳	۳۷۷۸۱۱۳	۳۷۰۶۸۲۸	۳۸۴۹۳۹۸	۳۸۴۹۳۹۸	۳۸۴۹۳۹۸
۱۳۷۳	۱۸۴۸۰۲۹	۳۱۷۸۶۱۰	۳۷۶۹۹۸۰	۴۰۶۵۶۶۵	۴۲۸۷۴۲۸	۴۵۰۹۱۹۲	۴۷۳۰۹۵۵	۴۸۰۴۸۷۶	۵۱۰۰۵۶۱	۵۶۱۸۰۰۹
۱۳۷۵	۲۴۴۸۲۶۹	۳۴۵۷۷۸۲	۳۶۹۶۲۵۰	۳۸۵۵۲۲۹	۳۹۰۲۹۲۲	۴۱۴۹۳۳۹	۴۱۳۳۴۴۱	۴۱۹۷۰۳۳	۴۱۹۷۰۳۳	۴۱۳۳۴۴۱
۱۳۷۶	۲۶۸۴۳۶۶	۳۵۱۵۴۴۰	۳۷۹۸۰۰۵	۳۹۳۰۹۷۶	۴۰۷۲۲۵۹	۴۲۶۳۴۰۶	۴۲۳۸۴۷۳	۴۳۸۸۰۶۷	۴۴۰۴۶۸۸	۴۳۲۹۸۹۱
۱۳۷۷	۲۷۵۴۴۱۵	۳۷۷۱۰۲۹	۳۹۵۳۴۹۸	۴۱۷۰۷۲۴	۴۲۸۳۶۸۱	۴۳۴۴۵۰۴	۴۴۳۱۳۹۴	۴۴۷۴۸۳۹	۴۵۴۴۳۵۱	۴۳۰۹۷۴۸
۱۳۷۸	۲۸۸۸۸۷۱	۳۹۴۲۶۷۳	۴۱۴۲۵۳۲	۴۲۸۷۸۸۴	۴۵۳۳۱۶۶	۴۵۹۶۷۵۷	۴۶۵۱۲۶۴	۴۷۷۸۴۴۷	۴۷۲۳۹۴۰	۴۷۲۳۹۴۰
۱۳۷۹	۲۸۹۶۸۸۸	۳۷۴۲۲۱۰	۴۱۶۰۱۲۲	۴۳۳۱۰۸۶	۴۴۸۳۰۵۴	۴۴۶۴۰۵۸	۴۶۸۲۵۱۱	۴۷۱۱۰۰۵	۴۷۵۸۴۹۵	۴۶۸۲۵۱۱
۱۳۸۰	۲۸۸۹۷۲۰	۴۰۱۱۸۴۵	۴۲۰۰۵۲۱	۴۴۶۸۶۴۰	۴۵۳۸۱۵۲	۴۶۸۷۱۰۶	۴۸۴۵۹۹۱	۴۹۱۵۵۰۳	۴۹۹۴۹۴۶	۴۸۴۵۹۹۱
۱۳۸۱	۳۳۲۲۳۳۷	۴۰۳۸۷۱۶	۴۳۸۱۳۳۲	۴۶۴۰۸۸۹	۴۶۹۲۸۰۱	۴۷۷۵۸۵۹	۴۹۱۰۸۲۹	۵۰۰۴۲۷۰	۵۰۵۶۱۸۱	۵۰۱۴۶۵۲
۱۳۸۲	۳۱۳۲۸۲۳	۳۹۷۱۶۱۲	۴۳۴۵۵۲۹	۴۴۱۶۲۷۰	۴۴۹۷۱۱۸	۴۶۶۸۹۱۸	۴۶۹۹۲۳۵	۴۹۰۱۳۵۳	۵۰۳۲۷۲۹	۴۷۸۰۰۸۲
۱۳۸۴	۳۲۶۲۴۲۱	۴۱۵۳۲۲۴	۴۴۷۷۱۵۳	۴۷۵۴۸۰۶	۴۷۶۶۳۷۵	۴۸۷۰۴۹۴	۵۰۶۷۱۶۵	۵۱۱۳۴۴۱	۵۰۶۷۱۶۵	۵۱۰۱۸۷۲
۱۳۸۵	۳۵۱۰۷۸۰	۴۵۲۸۰۳۸	۴۷۶۳۷۴۴	۴۹۳۷۴۲۲	۴۹۶۲۲۳۴	۵۱۲۳۵۰۶	۵۳۷۱۶۱۸	۵۲۴۷۵۶۲	۵۳۳۴۴۰۱	۵۲۴۷۵۶۲

منبع: محاسبه‌های پژوهش

از آنجا که مرکز آمار ایران حجم نمونه‌ها را براساس روش‌های آماری به صورتی انتخاب و در سطح جامعه توزیع می‌کند که از نظر آماری قابل اعتماد بوده و بیشترین نزدیکی را به جامعه اصلی داشته باشد، بنابراین حجم خانوارهای نمونه‌ای در بررسی بودجه خانوار به صورتی انتخاب می‌شوند که از حداقل ضریب خطا برخوردار بوده تا بتوان نتیجه‌های آن را به جامعه تسری داد و در سیاست‌گذاری‌ها نیز بتوان از آن

www.SID.ir

Archive of SID

استفاده کرد. بنابراین در این مطالعه ما آمار مربوط به خانوار را به جامعه روستایی و شهری کشور تسری می‌دهیم یعنی اطلاعات منتشر شده برای دهک‌های گوناگون هزینه‌ای به‌وسیله این نهاد رسمی کشور را برای هر دهک هزینه‌ای در سطح جامعه تعمیم می‌دهیم. پس با تقسیم تعداد خانوارهای روستایی و شهری کشور ـ که در جدول (۷) ارایه شد ـ بر عدد ۱۰ و ضرب آن در عنصرهای جدول‌های (۵) و (٦) مقدار تقریبی مبالغ ریالی زکات فطره را در سطح کشور برای خانوارهای شهری و روستایی تخمین زد.*

جدول (۱۰): زکات فطره واجب هر دهک هزینه‌ای خانوارهای روستایی ۸۵ ـ ۱۳۷۰ (ارقام به میلیون ریال)

دهک / سال	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۰	۰	۱۵۰۵.۳۰۷	۱۵۸۱.۸۴۸	۳۳۶۷.۸۰۶	۳۳۶۷.۸۰۶	۳۶۲۲.۹۴۳	۳۷۲۴.۹۹۸	۳۵۷۱.۹۱۶	۳۸۲۷.۰۵۲
۱۳۷۱	۰	۰	۰	۱۷۶۶.۹۱۸	۳۵۵۲.۴۷	۳۶۷۷.۱۱۸	۳۷۳۹.۴۴۲	۳۹۲۶.۴۱۴	۴۱۱۳.۳۸۶	۴۵۴۹.۶۵۴
۱۳۷۲	۰	۰	۰	۲۱۷۴.۶۷۲	۴۸۸۰.۰۶۷	۵۰۴۸.۳۴۵	۵۳۰۰.۷۶۲	۵۴۶۹.۰۴	۵۶۳۷.۳۱۹	۶۳۹۴.۵۷۰
۱۳۷۳	۰	۰	۰	۲۶۶۰.۰۲۲	۵۹۳۲.۸۹۲	۶۰۴۶.۹۸۶	۶۱۶۱.۰۸	۶۲۷۵.۱۷۴	۶۳۸۹.۲۶۸	۶۲۷۵.۱۷۴
۱۳۷۵	۰	۰	۰	۴۲۶۳.۰۶۴	۱۵۳۷۹.۱۸	۱۵۸۰۷.۸۷۰	۱۶۳۱۶.۹۴	۱۷۵۲۲.۶۲	۱۷۹۲۴.۵۲	۱۹۳۷۱.۳۳۹
۱۳۷۶	۰	۰	۰	۵۲۶۳.۲۵۲	۱۲۵۴۵.۹۳	۱۳۱۸۴.۶۳۱	۱۳۶۸۶.۴۷	۱۴۰۷۴.۲۵	۱۴۷۸۱.۳۹	۱۶۱۰۴.۴۱۱
۱۳۷۷	۰	۰	۰	۷۲۳۹.۳۲۱	۱۷۳۲۹.۴۶	۱۷۳۶۰.۰۸۲	۱۸۴۳۱.۶۹	۱۸۹۸۲.۸۱	۱۹۸۷۰.۷۱	۲۱۰۶۴.۷۹۰
۱۳۷۸	۰	۰	۸۱۶۴.۱۱۹	۸۶۱۱.۲۴۱	۱۸۶۶۳.۲۱	۱۹۳۷۳.۲۲۲	۲۰۲۱۸.۴۸	۲۰۲۸۶.۱	۲۱۸۰۷.۵۵	۲۲۵۸۵.۱۸۷
۱۳۷۹	۰	۰	۸۹۳۳.۰۷۴	۹۲۹۶.۹۴۷	۲۰۱۳۸.۲۵	۲۱۱۷۶.۶۹	۲۱۲۱۳.۷۸	۲۲۳۲۶.۳۹	۲۳۴۰۱.۹۱	۲۴۵۸۸.۶۹۸
۱۳۸۰	۰	۰	۰	۱۰۹۸۵.۳	۲۴۳۵۵.۰۱	۲۵۵۰۸.۱۸۴	۲۶۷۵۳.۶۱	۲۷۵۳۷.۷۷	۲۸۲۲۹.۶۷	۲۹۵۱۵.۹۸
۱۳۸۱	۰	۰	۱۱۶۳۷.۱۳	۱۲۶۱۹.۴۹	۳۹۹۲۰.۳۳	۴۲۲۴۱.۲۸۴۵	۴۴۴۰۷.۵	۴۵۴۱۳.۲۵	۴۶۶۵۱.۰۹	۳۵۶۴۰.۰۷۶
۱۳۸۲	۰	۰	۰	۱۲۸۵۶.۵۲	۳۲۰۲۵.۲۹	۳۳۰۶۲.۵۵۰	۳۵۹۷۹.۸۳	۳۶۲۳۹.۱۵	۳۷۷۹۵.۰۳	۳۹۸۶۹.۵۴۸
۱۳۸۴	۰	۰	۰	۱۶۴۰۴.۸۳	۴۲۶۸۷.۸۳	۴۳۸۳۴.۴۰۶	۴۶۳۹۲.۱۵	۴۷۳۶۲.۳۳	۴۸۵۹۷.۱	۵۱۵۰۷.۶۳۷
۱۳۸۵	۰	۰	۱۷۷۹۳.۷۵	۱۸۹۲۴.۱۷	۵۳۶۷۰.۵۱	۵۵۵۷۹.۲۹۶	۵۶۹۲۶.۶۷	۵۸۲۷۴.۰۵	۶۱۴۱۷.۹۳	۶۳۱۰۲.۱۵۹

منبع: محاسبه‌های پژوهش

*. گرچه می‌توان با ضرب میزان پرداخت واجب هر فرد در هر دهک در تعداد جمعیت روستایی یا شهری کشور در آن دهک نیز این مقدار را محاسبه کرد که با مقداری خطا همراه خواهد بود.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۱۱): زکات فطره واجب هر دهک هزینه‌ای خانوارهای شهری ۸۵ ـ ۱۳۷۰ (ارقام به میلیون ریال)

سال / دهک	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم
۱۳۷۰	۰	۰	۱۹۰۹.۲۰۲	۲۰۶۸.۳۰۳	۴۲۱۶.۱۵۶	۴۳۷۵.۲۵۵	۴۵۳۴.۳۵۶	۴۵۳۴.۳۵۶	۴۳۷۵.۲۵۵	۴۵۳۴.۳۵۶
۱۳۷۱	۰	۰	۲۳۷۱.۶۳۸	۲۵۲۶.۳۱	۵۰۰۱.۰۶۲	۵۳۰۱.۱۲۷	۵۴۰۱.۱۴۸	۵۴۰۱.۱۴۸	۵۶۰۱.۱۹	۵۶۰۱.۱۹
۱۳۷۲	۰	۰	۳۰۷۹.۵۱۸	۳۲۷۱.۹۸۹	۷۰۸۹.۳۰۹	۷۳۶۷.۳۲۰	۷۲۲۸.۳۱۵	۷۵۰۶.۳۲۶	۷۵۰۶.۳۲۶	۷۵۰۶.۳۲۶
۱۳۷۳	۰	۰	۴۵۲۳.۹۷۶	۴۸۷۸.۷۹۸	۸۶۸۲.۰۴۲	۹۱۳۱.۱۱۴	۹۵۸۰.۱۸۴	۹۷۲۹.۸۷۴	۱۰۳۲۸.۶۴	۱۱۳۷۶.۴۶۸
۱۳۷۵	۰	۰	۶۶۵۳.۲۵	۶۹۳۹.۴۱۲	۱۸۱۴۸.۵۹	۱۹۲۹۴.۴۲۶	۱۹۲۲۰.۵	۱۹۵۱۶.۲	۱۹۵۱۶.۲	۱۹۲۲۰.۵۰۱
۱۳۷۶	۰	۰	۸۵۴۵.۵۱۱	۸۸۴۴.۶۹۶	۲۰۴۶۳.۱	۲۱۴۲۳.۶۱۵	۲۱۲۹۸.۳۳	۲۲۰۵۰.۰۴	۲۲۱۳۳.۵۶	۲۱۷۵۷.۷۰۲
۱۳۷۷	۰	۰	۱۱۸۶۰.۴۹	۱۲۵۱۲.۱۷	۲۸۹۱۴.۸۵	۲۹۳۲۵.۴۰۲	۲۹۹۱۱.۹۱	۳۰۲۰۵.۱۶	۳۰۶۷۴.۳۷	۲۹۰۹۰.۷۹۹
۱۳۷۸	۰	۰	۱۴۹۱۳.۱۲	۱۵۴۳۶.۳۸	۳۳۳۱۸.۷۷	۳۳۷۸۶.۱۶۴	۳۴۱۸۶.۷۹	۳۵۱۲۱.۵۹	۳۴۷۲۰.۹۶	۳۴۷۲۰.۹۵۹
۱۳۷۹	۰	۰	۱۶۵۹۸.۸۹	۱۷۲۸۱.۰۳	۳۵۸۴۲.۰۲	۳۵۶۹۰.۱۴۴	۳۷۴۳۶.۶۸	۳۷۶۶۴.۴۸	۳۸۰۴۴.۱۷	۳۷۴۳۶.۶۷۵
۱۳۸۰	۰	۰	۱۸۹۰۲.۳۴	۲۰۱۰۸.۸۸	۴۴۲۴۶.۹۸	۴۵۶۹۹.۲۸۳	۴۷۲۴۸.۴۱	۴۷۹۲۶.۱۵	۴۸۷۰۰.۷۲	۴۷۲۴۸.۴۱۲
۱۳۸۱	۰	۰	۰	۲۴۳۶۴.۶۷	۵۴۵۵۳.۸۱	۵۵۵۱۹.۳۶۱	۵۷۰۸۸.۳۹	۵۸۱۷۴.۶۴	۵۸۷۷۸.۱	۵۸۲۹۵.۳۳
۱۳۸۲	۰	۰	۰	۲۶۴۹۷.۶۲	۶۴۰۸۳.۹۳	۶۶۵۳۲.۰۸۱	۶۶۹۶۴.۱	۶۹۸۴۴.۲۸	۷۱۷۱۶.۳۹	۶۸۱۱۶.۱۶۹
۱۳۸۴	۰	۰	۰	۳۵۶۶۱.۰۵	۸۹۳۶۹.۵۳	۹۱۳۲۱.۷۶۲	۹۵۰۰۹.۳۴	۹۵۸۷۷.۰۲	۹۵۰۰۹.۳۴	۹۵۶۶۰.۱
۱۳۸۵	۰	۰	۰	۴۰۷۳۳.۷۳	۱۰۹۷۸۹.۴	۱۱۳۳۵۷.۵۷	۱۱۸۸۴۷	۱۱۶۱۰۲.۳	۱۱۸۰۲۳.۶	۱۱۶۱۰۲.۳۰۹

منبع: محاسبه‌های پژوهش

با جمع‌کردن مقدارهای هر سطر، مبالغ ریالی زکات فطره جامعه‌های روستایی و شهری برای هر سال و با جمع مقادیر آن مبالغ ریالی زکات فطره کل کشور به دست می‌آید که جدول (۱۲) نشان‌دهنده آن است. از آنجا که زکات فطره مانند مالیات مقطوع به ازای هر فرد در هر خانوار واجب می‌شود، پس مقدار زکات فطره هر خانوار در هر سال فقط به بُعد خانوار، نسبت گندم به برنج برای پرداخت و قیمت محصول‌های غذایی وابسته است که به علت ثابت‌بودن قیمت اعلام‌شده گندم و برنج برای همه دهک‌ها فقط تفاوت آنها در بُعد خانوار خواهد بود، به صورتی که اگر دهک‌های بالایی بُعد خانوار کوچک‌تری نسبت به دهک پیش از خود داشته باشند میزان زکات فطره واجب آنها نیز کمتر باشد. این امر در برخی سال‌ها به چشم می‌خورد.گرچه نسبت پرداخت هر خانوار که در جدول (۳) ارایه شد نیز عملاً می‌تواند سبب تفاوت شود.

از طرف دیگر اگر قیمت نسبی مواد غذایی (گندم و برنج) در طول زمان ثابت باشد عمده تفاوت مبالغ زکات فطره در طی زمان برای هر دهک، در بُعد خانوار خواهد بود بنابراین مقدارهای هر ستون نباید تفاوت معناداری با همدیگر داشته باشند. دقت در ارقام جدول (۱) و (۲) از کاهش بُعد خانوار در

www.SID.ir

Archive of SID

طی ۱۵ سال مورد مطالعه حاکی است یعنی خانوارها ـ در جامعه‌های شهری و روستایی ـ نسبت به سال پیش کوچکتر شده‌اند. بنابراین در صورت ثابت‌بودن قیمت نسبی مواد غذایی (گندم و برنج) ارزش واقعی این زکات رو به کاهش خواهد بود و اگر قیمت نسبی این‌دو ماده غذایی کاهش یابد، کاهش ارزش کل این زکات فزاینده خواهد بود. قضاوت بهتر را می‌توان در مقایسه ارقام این زکات با ارقام مربوط به شکاف فقر ارایه کرد. زیرا عمده مصرف این زکات به‌وسیله فقیران است.

جدول (۱۲): متوسط زکات فطره واجب کل کشور در هر دهک هزینه‌ای ۸۵ – ۱۳۷۰ (ارقام به میلیون ریال)

دهک / سال	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم	دهم	جمع کل
۱۳۷۰	۰	۰	۳۴۱۴.۵۱	۳۶۵۰.۱۵	۷۵۸۳.۹۶	۷۷۴۳.۰۶	۸۱۵۷.۳	۸۲۵۹.۳۵	۷۹۴۷.۱۷	۸۳۶۱.۴۱	۵۵۱۱۶.۹۱
۱۳۷۱	۰	۰	۲۳۷۱.۶۲	۴۲۹۳.۲۳	۸۵۵۳.۵۳	۸۹۷۸.۲۴	۹۱۴۰.۵۹	۹۳۲۷.۵۶	۹۷۱۴.۵۷	۱۰۱۵۰.۸۴	۶۲۵۳۰.۲۱
۱۳۷۲	۰	۰	۳۰۷۹.۵۲	۵۴۴۶.۶۶	۱۱۹۶۹.۳۸	۱۲۴۱۵.۶۷	۱۲۵۲۹.۰۸	۱۲۹۷۵.۳۷	۱۳۱۴۳.۶۴	۱۳۹۰۰.۹	۸۵۴۶۰.۲
۱۳۷۳	۰	۰	۴۵۲۳.۹۸	۷۵۳۸.۸۲	۱۴۶۱۴.۹۳	۱۵۱۷۸.۱	۱۵۷۴۱.۲۶	۱۶۰۰۵.۰۵	۱۶۷۱۷.۹	۱۷۶۵۱.۶۴	۱۰۷۹۷۱.۷
۱۳۷۵	۰	۰	۶۶۵۳.۲۵	۱۱۲۰۲.۴۸	۳۳۵۲۷.۷۷	۳۵۱۰۲.۳	۳۵۵۳۷.۴۴	۳۷۰۳۸.۸۳	۳۷۴۴۰.۷۲	۳۸۵۹۱.۸۴	۲۳۵۰۹۴.۶
۱۳۷۶	۰	۰	۸۵۴۵.۵۱	۱۴۱۰۷.۹۵	۳۳۰۰۹.۰۳	۳۴۶۰۸.۲۵	۳۴۹۸۴.۸	۳۶۱۲۴.۲۹	۳۶۹۱۴.۹۴	۳۷۸۶۲.۱۱	۲۳۶۱۵۶.۹
۱۳۷۷	۰	۰	۱۱۸۶۰.۴۹	۱۹۷۵۱.۴۹	۴۶۲۴۴.۳۱	۴۶۶۸۵.۴۸۳۷	۴۸۳۴۳.۶	۴۹۱۸۷.۹۷	۵۰۵۴۵.۰۸	۵۰۱۵۵.۵۹	۳۲۲۷۷۴
۱۳۷۸	۰	۰	۲۳۰۷۷.۲۳	۲۴۰۴۷.۶۲	۵۱۹۸۱.۹۸	۵۳۱۵۹.۳۹	۵۴۴۰۵.۲۷	۵۵۴۰۷.۶۸	۵۶۵۲۸.۵۱	۵۷۳۰۶.۱۵	۳۷۵۹۱۳.۸
۱۳۷۹	۰	۰	۲۵۵۳۱.۹۶	۲۶۵۷۷.۹۸	۵۵۹۸۰.۲۷	۵۶۸۶۶.۸۳	۵۸۶۵۰.۴۵	۵۹۹۹۰.۸۷	۶۱۴۴۶.۰۸	۶۲۰۲۵.۳۷	۴۰۷۰۶۹.۸
۱۳۸۰	۰	۰	۱۸۹۰۲.۳۴	۳۱۰۹۴.۱۸	۶۸۶۰۱.۹۹	۷۱۲۰۷.۴۷	۷۴۰۰۲.۰۲	۷۵۴۶۳.۹۲	۷۶۹۳۰.۴	۷۶۷۶۴.۳۹	۴۹۲۹۶۶.۷
۱۳۸۱	۰	۰	۱۱۶۳۷.۱۳	۳۶۹۸۴.۱۶	۹۴۴۷۴.۱۵	۹۷۷۶۰.۶۵	۱۰۱۴۹۵.۹	۱۰۳۵۸۷.۹	۱۰۵۴۲۹.۲	۹۳۹۳۵.۴۱	۶۴۵۳۰۴.۵
۱۳۸۲	۰	۰	۰	۳۹۳۵۴.۱۴	۹۶۱۰۹.۲۳	۹۹۵۹۴.۶۳	۱۰۲۹۴۳.۹	۱۰۶۰۸۳.۴	۱۰۹۵۱۱.۴	۱۰۷۹۸۵.۷۲	۶۶۱۵۸۲.۵
۱۳۸۴	۰	۰	۰	۵۲۰۶۵.۸۷	۱۳۲۰۵۷.۴	۱۳۵۱۵۶.۱۷	۱۴۱۴۰۱.۵	۱۴۳۲۳۹.۳	۱۴۳۶۰۶.۴	۱۴۷۱۶۷.۷۴	۸۹۴۶۹۴.۴
۱۳۸۵	۰	۰	۱۷۷۹۳.۷۵	۵۹۶۵۷.۹۱	۱۶۳۴۵۹.۹	۱۶۸۹۳۶.۸۷	۱۷۵۷۷۳.۷	۱۷۴۳۷۶.۴	۱۷۹۴۴۱.۶	۱۷۹۲۰۴.۴۷	۱۱۱۸۶۴۵

منبع: محاسبه‌های پژوهش

جدول (۱۳) و (۱٤) نشان‌دهنده دهک‌های فقیر برای دو جامعه روستایی و شهری کشور برای سال‌های مورد مطالعه است. برای محاسبه شکاف فقر ابتدا کالری دریافتی روزانه هر فرد در هر یک از این دهک‌ها از مقدار کالری مبنا (۲۲۱۰) کسر شده و مقدار باقیمانده در هزینه ریالی هر کالری از مواد غذایی ضرب شده است که نتیجه حاصله شکاف فقر برای هر فرد در هر دهک هزینه‌ای برای هر سال به دست آمده است (کیاءالحسینی، ۱۳۸۷: ۱٦۰ – ۱٤۱). سپس با توجه به جمعیت کشور در جامعه‌های شهری و روستایی در هر دهک، مبلغ ریالی شکاف فقر برای سطح کشور محاسبه شده که در جدول (۱۳) و (۱٤) ارایه شده است.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۱۳): شکاف فقر سرانه و کل روستایی کشور

ارقام ستون سوم به ریال و دو ستون پنجم و ششم به میلیون ریال است.

سال	دهک	شکاف فقر سرانه	جمعیت هر دهک	کمبود غذایی هر دهک	کمبود غذایی هر سال
۱۳۷۰	دهک اول	۳۲۱۱۲	۱۲۷۵۶۸۴	۴۰۹۶۴.۷۷	
	دهک دوم	۲۷۰۸۰	۲۱۶۸۶۶۳	۵۸۷۲۷.۳۹	۹۹۶۹۲.۱۶
۱۳۷۱	دهک اول	۵۶۶۲۵	۱۰۲۸۰۲۵	۵۸۲۱۱.۹۳	
	دهک دوم	۳۶۶۸۶	۱۷۵۶۲۱۰	۶۴۴۲۸.۳۱	
	دهک سوم	۱۲۹۳۴	۲۱۴۱۷۱۹	۲۷۷۰۱	۱۵۰۳۴۱.۲
۱۳۷۲	دهک اول	۸۸۶۰۱	۱۰۷۸۷۰۶	۹۵۵۷۴.۴۵	
	دهک دوم	۵۸۳۵۳	۱۸۹۸۵۲۳	۱۱۰۷۸۴.۵	
	دهک سوم	۳۲۰۰۴	۲۲۴۳۷۰۹	۷۱۸۰۷.۶۶	۲۷۸۱۶۶.۶
۱۳۷۳	دهک اول	۱۰۷۲۹۰	۱۳۹۰۸۶۱	۱۴۹۲۲۵.۵	
	دهک دوم	۶۸۲۶۱	۱۹۱۲۴۳۴	۱۳۰۵۴۴.۷	
	دهک سوم	۲۵۶۷۸	۲۰۸۶۲۹۲	۵۳۵۷۱.۸	۳۳۳۳۴۲
۱۳۷۵	دهک اول	۱۰۳۳۰۹	۱۱۱۱۰۶۱	۱۱۴۷۸۲.۶	
	دهک دوم	۱۳۷۱۴۴	۱۸۴۹۰۰۴	۲۵۳۵۷۹.۸	
	دهک سوم	۶۱۲۸۲	۲۰۳۵۵۶۲	۱۲۴۷۴۳.۳	۴۹۳۱۰۵.۷
۱۳۷۶	دهک اول	۱۵۹۷۲۸	۱۱۵۵۷۴۶	۱۸۴۶۰۵	
	دهک دوم	۸۱۷۵۰	۱۸۴۴۰۹۵	۱۵۰۷۵۴.۸	
	دهک سوم	۳۹۶۴۳	۲۱۳۳۰۳۲	۸۴۵۵۹.۷۷	۴۱۹۹۱۹.۶
۱۳۷۷	دهک اول	۱۳۳۷۱۳	۱۲۲۴۶۹۷	۱۶۳۷۵۷.۹	
	دهک دوم	۶۵۱۱۹	۱۹۸۲۱۹۵	۱۲۹۰۷۸.۶	
	دهک سوم	۱۵۹۵۶	۲۲۴۹۸۱۴	۳۵۸۹۸.۰۳	۳۲۸۷۳۴.۵
۱۳۷۸	دهک اول	۱۰۵۴۳۱	۱۳۰۱۸۰۶	۱۳۷۲۵۰.۷	
	دهک دوم	۳۴۵۵۷	۲۰۳۷۸۱۰	۷۰۴۲۰.۵۹	۲۰۷۶۷۱.۳
۱۳۷۹	دهک اول	۱۷۶۴۱۵	۱۲۴۰۸۹۹	۲۱۸۹۱۳	
	دهک دوم	۱۶۶۴۹	۱۹۵۹۳۱۴	۳۲۹۲۰,۶	۲۵۱۵۳۴,۴
۱۳۸۰	دهک اول	۲۰۲۲۱۷.۳	۱۲۲۰۵۸۹	۲۴۶۸۲۴.۲	
	دهک دوم	۱۷۵۶۸۴.۲	۱۹۶۸۰۸۲	۳۴۵۷۶۰.۸	
	دهک سوم	۱۰۸۸۸۸.۲	۲۲۷۰۸۶۴	۲۴۷۲۷۰.۳	۸۳۹۸۵۵.۳

www.SID.ir

Archive of SID

۱۳۸۱	دهک اول	۶۹۸۰۱.۷۳	۱۱۴۶۶۸۱	۸۰۰۴۰.۳۲	
	دهک دوم	۶۷۲۴۰.۶۱	۱۹۳۳۵۲۵	۱۳۰۰۱۱.۴	۲۱۰۰۵۱.۷
۱۳۸۲	دهک اول	۱۸۲۵۷۸.۳	۱۲۷۸۳۷۳	۲۳۳۴۰۳.۲	
	دهک دوم	۸۶۶۷۴.۸۵	۱۸۵۶۱۴۳	۱۶۰۸۸۰.۹	۳۹۴۲۸۴.۱
۱۳۸۴	دهک اول	۱۲۲۳۰۵.۸	۱۱۷۱۲۶۹	۱۴۳۲۵۳	
	دهک دوم	۷۳۵۹۵.۴	۱۷۵۴۵۵۲	۱۲۹۱۲۷	
	دهک سوم	۱۲۱۸۴۴.۳	۲۰۷۹۱۲۱	۲۵۳۳۲۸.۹	۵۲۵۷۰۸.۹
۱۳۸۵	دهک اول	۱۲۹۲۷۸	۱۲۳۸۲۶۷	۱۶۰۰۸۰.۷	
	دهک دوم	۹۴۴۷۵.۱۲	۱۸۳۲۰۲۷	۱۷۳۰۸۰.۹	
	دهک سوم	۹۸۹۶۵.۷۲	۲۱۵۶۸۱۸	۲۱۳۴۵۱	۵۴۶۶۱۲.۶

منبع: کیاءالحسینی، ۱۳۸۷

جدول (١٤): شکاف فقر سرانه و کل شهری کشور

ارقام ستون سوم به ریال و دو ستون پنجم و ششم به میلیون ریال است.

سال	دهک	شکاف فقر سرانه	جمعیت هر دهک	کمبود غذایی هر دهک	کمبود غذایی هر سال
۱۳۷۰	دهک اول	۴۰۷۰۵	۱۷۲۳۵۸۵.۶۱	۷۰۱۵۸.۵۵	
	دهک دوم	۵۹۳	۲۵۸۵۳۷۸.۴۲	۱۵۳۳.۱۲۹	۷۱۶۹۱.۶۸
۱۳۷۱	دهک اول	۴۲۴۰۷	۱۹۲۴۸۰۷.۶	۸۱۶۲۵.۳۲	
	دهک دوم	۱۹۹۵۶	۲۹۵۵۹۵۴.۵۲	۵۸۹۸۹.۰۳	۱۴۰۶۱۴.۳
۱۳۷۲	دهک اول	۶۹۴۶۱	۱۰۷۸۷۰۶.۱۹	۷۴۹۲۸.۰۱	
	دهک دوم	۱۱۶۹۲	۱۸۹۸۵۲۲.۹	۲۲۱۹۷.۵۳	۹۷۱۲۵.۵
۱۳۷۳	دهک اول	۷۵۶۶۱	۱۸۴۸۰۲۹	۱۳۹۸۲۳.۷۷	
	دهک دوم	۲۰۴۱۹	۳۱۷۸۶۱۰	۶۴۹۰۴	۲۰۴۷۲۷.۸
۱۳۷۵	دهک اول	۱۰۰۰۲۱	۲۳۷۴۸۲۰.۹	۲۳۷۵۳۲	
	دهک دوم	۲۰۴۱۹	۳۳۵۴۰۴۹	۶۸۴۸۶.۳۳	۳۰۶۰۱۸.۳
۱۳۷۶	دهک اول	۱۱۹۷۱۳	۲۵۷۶۹۹۱.۸	۳۰۸۴۹۹.۴	
	دهک دوم	۲۰۰۹۰	۳۳۷۴۸۲۲.۰۸	۶۷۸۰۰.۱۸	۳۷۶۲۹۹.۶
۱۳۷۷	دهک اول	۱۶۴۷۲۲	۲۷۵۴۴۱۵.۳۲	۴۵۳۷۱۲.۸	
	دهک دوم	۳۲۸۲۴	۳۷۷۱۰۲۹.۱۷	۱۲۳۷۸۰.۳	۵۷۷۴۹۳.۱
۱۳۷۸	دهک اول	۱۵۸۰۷۲	۲۸۸۸۸۷۱.۱	۴۵۶۶۴۹.۶	
	دهک دوم	۵۵۰۵۷	۳۹۴۲۶۷۳.۱۴	۲۱۷۰۷۱.۸	۶۷۳۷۲۱.۴

www.SID.ir

Archive of SID

۱۳۷۹	دهک اول	۱۹۸۲۶۶	۲۸۹۶۸۸۸	۵۷۴۳۵۴	
	دهک دوم	۹۹۸۵۹	۳۷۴۲۲۱۰	۳۷۳۶۹۳	۹۴۸۰۴۷٫۵
۱۳۸۰	دهک اول	۵۵۶۱۳.۱۶	۲۸۸۹۷۲۰	۱۶۰۷۰۶.۵	
	دهک دوم	۵۰۵۹۴.۹۲	۴۰۱۱۸۴۵	۲۰۲۹۷۹	۳۶۳۶۸۵.۵
۱۳۸۱	دهک اول	۶۶۹۳۱۵.۷	۳۳۲۲۳۳۶.۸۸	۲۲۲۳۶۹۲	
	دهک دوم	۳۹۴۱۰۰.۴	۴۰۳۸۷۱۵.۷۸	۱۵۹۱۶۶۰	۴۷۳۸۹۵۷
	دهک سوم	۲۱۰۸۰۴.۶	۴۳۸۱۳۳۱.۷۷	۹۲۳۶۰۴.۸	
۱۳۸۲	دهک اول	۱۰۹۶۴۶.۴	۳۱۳۲۸۲۳.۴۵	۳۴۳۵۰۳	
	دهک دوم	۱۷۸۰۸۰	۳۹۷۱۶۱۱.۶۷	۷۰۷۲۶۴.۶	۱۲۶۵۸۱۸
	دهک سوم	۴۹۴۸۷.۷۳	۴۳۴۵۵۲۹.۳۱	۲۱۵۰۵۰.۴	
۱۳۸۴	دهک اول	۲۱۱۵۹۶.۱	۳۲۶۲۴۲۱.۴۱	۶۹۰۳۱۵.۷	
	دهک دوم	۴۵۴۸.۰۶۹	۴۱۵۳۲۲۴.۴۲	۱۸۸۸۹.۱۵	۷۸۱۸۰۸.۸
	دهک سوم	۱۶۲۱۶.۵۴	۴۴۷۷۱۵۲.۷۹	۷۲۶۰۳.۹۴	
۱۳۸۵	دهک اول	۳۶۹۰۷۵.۶	۳۵۱۰۷۸۰.۲۹	۱۲۹۵۷۴۳	
	دهک دوم	۳۵۶۹۵۳.۷	۴۵۲۸۰۳۸.۱۹	۱۶۱۶۳۰۰	۳۸۲۹۴۲۰
	دهک سوم	۱۹۲۵۷۴.۷	۴۷۶۳۷۴۴.۲۸	۹۱۷۳۷۶.۵	

منبع: همان.

مقایسه زکات فطره با شکاف فقر

حال برای مقایسه اجمالی مقدار زکات فطره بالقوه کشور برای از بین بردن فقر غذایی می‌توان مقدارهای این‌دو را از همدیگر کسر کرد که جدول (۱۵) نشان‌دهنده این مقایسه است. ارقام ستون چهارم همگی منفی است و نشان می‌دهد که طی سال‌های مطالعه، مقدار زکات فطره بالقوه برای از بین بردن فقر غذایی کشور کافی نیست. بنابراین پیشنهاد می‌شود تا در مطالعه‌ای دیگر واجبات مالی دیگر مانند زکات اموال و خمس برآورد و با ارقام شکاف فقر ملی مقایسه شود.

www.SID.ir

Archive of SID

جدول (۱۵): مقایسه زکات فطره بالقوه با شکاف فقر در سطح کشور
(ارقام به میلیون ریال)

سال	کمبود غذایی روستایی	کمبود غذایی شهری	کمبود غذایی کل	زکات فطره بالقوه	مابه‌التفاوت
۱۳۷۰	۹۹۶۹۲.۱	۷۱۶۹۱.۷	۱۷۱۳۸۳.۸	۵۵۱۱۶.۹۱	-۱۱۶۲۶۷
۱۳۷۱	۱۵۰۳۴۱.۲	۱۴۰۶۱۴.۳	۲۹۰۹۵۵.۶	۶۲۵۳۰.۲۱	-۲۲۸۴۲۵
۱۳۷۲	۲۷۸۱۶۶.۶	۱۷۴۱۱۵,۴	۴۵۲۲۸۲	۸۵۴۶۰.۲	-۳۶۶۸۲۲
۱۳۷۳	۳۳۳۳۴۱.۹	۲۰۴۷۲۷.۸	۵۳۸۰۶۹.۷	۱۰۷۹۷۱.۷	-۴۳۰۰۹۸
۱۳۷۵	۴۹۳۱۰۵.۷	۳۰۶۰۱۸.۳	۷۹۹۱۲۳.۹	۲۳۵۰۹۴.۶	-۵۶۴۰۲۹
۱۳۷۶	۴۱۹۹۱۹.۶	۳۷۶۲۹۹.۶	۷۹۶۲۱۹.۲	۲۳۶۱۵۶.۹	-۵۶۰۰۶۲
۱۳۷۷	۳۲۸۷۳۴.۵	۵۷۷۴۹۳.۱	۹۰۶۲۲۷.۶	۳۲۲۷۷۴	-۵۸۳۴۵۴
۱۳۷۸	۲۰۷۶۷۱.۳	۶۷۳۷۲۱.۴	۸۸۱۳۹۲.۷	۳۷۵۹۱۳.۸	-۵۰۵۴۷۹
۱۳۷۹	۲۵۱۵۳۴,۴	۹۴۸۰۴۷,۴	۱۱۹۹۵۸۱,۹	۴۰۷۰۶۹.۸	-۷۹۲۵۱۲
۱۳۸۰	۸۳۹۸۵۵.۳	۳۶۳۶۸۵.۵	۱۲۰۳۵۴۱	۴۹۲۹۶۶.۷	-۷۱۰۵۷۴
۱۳۸۱	۲۱۰۰۵۱.۷	۴۷۳۸۹۵۶.۹	۴۹۴۹۰۰۹	۶۴۵۳۰۴.۵	-۴۳۰۳۷۰۴
۱۳۸۲	۳۹۴۲۸۴.۱	۱۲۶۵۸۱۷.۹	۱۶۶۰۱۰۲	۶۶۱۵۸۲.۵	-۹۹۸۵۲۰
۱۳۸۴	۵۲۵۷۰۸.۹	۷۸۱۸۰۸.۸	۱۳۰۷۵۱۸	۸۹۴۶۹۴.۴	-۴۱۲۸۲۳
۱۳۸۵	۵۴۶۶۱۲.۶	۳۸۲۹۴۲۰.۰	۴۳۷۶۰۳۳	۱۱۱۸۶۴۵	-۳۲۵۷۳۸۸

منبع: محاسبه‌های پژوهش

چنانکه پیش از این اشاره شد مبلغ زکات فطره وابسته به بُعد خانوار، قیمت آرد و برنج در هر سال است در محاسبه فقر غذایی تمام مواد خوراکی موثرند که به‌علت تعیین عمده اقلام خوراکی براساس قیمت بازار باعث می‌شود تا شکاف فقر در فاصله زمانی با روندی تندتر از زکات فطره افزایش یابد و این امر باعث می‌شود تا فاصله بین مبلغ زکات فطره با شکاف فقر در سطح ملی در طی زمان به‌صورت تصاعدی افزایش یابد. افزون بر آن اینکه محاسبه‌ها نشان می‌دهد از سال ۱۳۸۱ به بُعد دهک سوم درآمدی در جامعه شهری کشور نیز زیر خط فقر قرار گرفت و این پدیده نیز باعث شد تا فاصله زکات فطره با شکاف فقر بیشتر افزایش یابد.

www.SID.ir

Archive of SID

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

زکات از جمله متغیرهای اقتصادی است که با هدف‌های گوناگون مانند فقرزدایی، از طرف خداوند سبحان واجب شده است. این واجب به دو نوع زکات اموال و زکات ابدان تقسیم می‌شود. زکات ابدان (زکات فطره) با تحقق شرایط عمومی تکالیف، عدم اغماء در هنگام حلول ماه شوال، حریّت و غنا بر سرپرست خانوار واجب می‌شود و در منابع فقهی تاکید می‌شود که بین فقیران و نیازمندان توزیع شود.

از نظر اقتصادی، اطلاع از مقدار این متغیر در جامعه می‌تواند عالمان دینی و مدیران مربوطه را در جهت مدیریت بهینه آن یاری کند. مقاله کوشید تا در قدم ابتدایی بتواند هم ادبیات اقتصاد اسلامی را گامی به پیش ببرد و هم در این باره اطلاعاتی ولو اجمالی به متولیان جمع‌آوری و توزیع آن ارایه کند.

از آنجا که غنا و بُعد خانوار از متغیرهای اقتصادی اثرگذار بر این واجب مالی بوده و همچنین عدم تحقق شرایط عمومی تکالیف و اغماء در هنگام حلول ماه شوال از صفات بسیار نادر و غیر قابل توجه در سطح ملی هستند (یا اساساً مثل عدم حریّت تحقق خارجی ندارد). بنابراین نوشته حاضر بر دو شرط غنا و بُعد خانوار برای محاسبه مقدار آن تکیه و در معرفی شاخص‌هایی برای تعیین آن در سطح اجتماع کوشید. در معرفی غنا و فقر از شاخص فقر مطلق و در تعیین بعد خانوار نیز از آمار بودجه خانوار کمک گرفته شد. براساس دهک‌هایی که زیر خط فقر مطلق هستند، خانوارهای مشمول این تکلیف در دهک‌های گوناگون تعیین شدند و با توجه به مواد غذایی متعارف (برنج و گندم) سهم آنها در پرداخت معین شد و با ملاحظه قیمت این‌دو کالا در سال‌های مورد مطالعه (۸۵ ـ ۱۳۷۰)، مبلغ ریالی آن برای متوسط یک خانوار روستایی و شهری برای سال‌های مطالعه محاسبه شد. سپس با توجه به جمعیت روستایی و شهری کشور و مقدار خانوارها در هر دهک، مبلغ زکات فطره در سطح کشور برای جامعه‌های روستایی، شهری و کل کشور محاسبه شد.

در قدم نهایی مقایسه‌ای بین زکات فطره بالقوه کشور با شکاف فقر برای دوره مطالعاتی انجام پذیرفت. ارقام از عدم کفایت زکات فطره برای رفع فقر غذایی کشور حاکی است. شاید یکی از عمده علت‌های آن وجوب یک بار در سال زکات فطره باشد؛ بنابراین شایسته است تا در مطالعه‌ای مستقل مبالغ دیگر واجب‌های مالی مانند زکات مال و خمس به عنوان اساسی‌ترین ابزارهای از بین بردن فقر در دین اسلام مورد مطالعه قرار گیرد. گرچه نمی‌توان از نظام‌های توزیع منابع اولیه تولید، و توزیع ثروت و درآمد در این رابطه غافل بود.

www.SID.ir

Archive of SID

منابع و مآخذ

۱. تودارو، مایکل، ۱۳٦۸ش، *توسعه اقتصادی در جهان سوم*، ترجمهٔ غلام‌علی فرجادی، تهران: مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه، ششم.

۲. حرّ عاملی، محمد بن حسن، ۱٤۰۳ق، *وسایل الشیعه*، تهران: انتشارات اسلامی، ششم.

۳. سازمان برنامه و بودجه، تیرماه ۱۳۷۵ش، *گزارش فقر زدایی در کشور جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات سازمان برنامه و بودجه.

٤. شهیکی‌تاشی، محمدنبی، ۱۳۸۱ش، «بررسی شاخص‌ها و متدلوژی به‌کار رفته در سنجش خط فقر در ایران»، *نشریه تکاپو*، تهران: جهاد دانشگاهی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران.

۵. طباطبایی، سیدمحمدحسین، ۱۳۹۷ق، *المیزان فی تفسیر القرآن*، تهران: مؤسسه الاسلامیه، دوم.

٦. طباطبایی‌یزدی، سیدمحمدکاظم، ۱۳٦۳ش، *العروه الوثقی*، تهران: المکتبهٔ العلمیهٔ الاسلامیه، سوم.

۷. علی‌پورکاظمی، محمدحسین، ۱۳۷۰ش، *ریاضیات عمومی و کاربردهای آن*، تهران: نشر نی، اول.

۸. قرضاوی، یوسف، بی‌تا، *فقه الزکاه*، بیروت: مؤسسة رساله، اول.

۹. کیاءالحسینی، سیدضیاءالدین، ۱۳۸۰ش، «برآورد زکات فطره کشور مطالعه موردی ۷۵ ـ ۱۳٦۵»، *مجموعه مقالات دومین سمینار دوسالانه اقتصاد اسلامی*، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

۱۰. ـــــــــ ، ۱۳۸۷ش، *نقش زکات در امحاء فقر غذایی کشور*، قم: دانشگاه مفید.

۱۱. مرکز آمار ایران، ۱۳۷۷ش، *اندازه شاخص‌های فقر و نابرابری توزیع درآمد در ایران طی سال‌های ۷۵ ـ ۱۳٦۵*، تهران: مرکز آمار ایران.

۱۲. مرکز آمار ایران، *سالنامه آماری از سال ۱۳۷۵ ـ ۱۳٦۵*، تهران: مرکز آمار ایران.

۱۳. ـــــــــ ، *نتایج تفضیلی بودجه خانوار روستایی، ۱۳۷۵ـ ۱۳٦۵*، تهران: مرکز آمار ایران.

۱٤. موسوی‌خمینی، سیدروح‌الله، ۱۳۹۰ق، *تحریر الوسیله*، نجف: مطبعة الادب.

۱۵. نجفی، محمدحسن، ۱۹۸۲م، *جواهر الکلام*، ۱٦، بیروت: داراحیاء التراث العربی، هفتم.

۱٦. یوسفی، محمدرضا، ۱۳۷۷ش، «مقایسه مفاهیم فقر و مسکنت با دو مفهوم فقر مطلق و نسبی»، *مجله نامه مفید*، قم: دانشگاه مفید، ش ۱٦.

www.SID.ir

Archive of SID

صفحه سفید

www.SID.ir